

КОВИД-19 БА НҮБ-ЫН ГҮЙЦЭТГЭСЭН ҮҮРЭГ: ЛАВЛАГАА, МЭДЭЭЛЭЛ

Д.Амаржаргал (Ph.D), Т.Батцэцэг,
Д.Жигваагүнсэл О.Нарантуяа, Р.Оргилмаа,

АГУУЛГА

УДИРТГАЛ

1-Р ХЭСЭГ: КОВИД-19 БА НҮБ-ЫН ГҮЙЦЭТГЭСЭН ҮҮРЭГ, ҮЙЛ АЖИЛЛАГААНЫ ТАЛААРХ НҮБ-ЫН СУДАЛГАА БОЛОН ОЛОН УЛСЫН ШИНЖЭЭЧДИЙН ДҮГНЭЛТ, СУДАЛГААНЫ ТАЙЛАН:

- НҮБ-ын хөгжлийн хөтөлбөрөөс явуулсан ковид-19 тогтвортой хөгжлийн зорилтод үзүүлэх нөлөөллийн талаарх судалгаа
  - “Цар тахлыг өнөөдөр даван туулж, сайн сайхан маргаашийг цогцлоох нь: Парламентуудын үүрэг” хэмээх 142 дугаар чуулганы үндсэн сэдвийн дор ОУПХ-ны НҮБ-ын асуудлаарх байнгын хороотой хамтарсан хуралдаанд хөндөж болох асуудлууд
- КОВИД-19-т хариу үзүүлэхэд НҮБ-ын гүйцэтгэх үүрэг (*Улка Халачи Улусоё-Абэрдэн их сургуулийн хүндэт лектор, Анкарагийн их сургуулийн Хуулийн сургуулийн доктор, профессор-нийтлэл*)
- КОВИД-19 цар тахлын шалгалт ба НҮБ-ын Аюулгүй Байдлын зөвлөл (*Бруно Шарбонно-Канадын Сент-Жаны Хатан хааны Цэргийн коллеж, Хүмүүнлэгийн болон Нийгмийн ухааны тэнхим- Судалгааны тайлан*)
- Дэлхийн удирдагчдын уулзалтаар томоохон улс гүрнүүдийн дунд тэгш бус байдал өсөн нэмэгдэхийн хэрээр хурцадмал байдал даамжирч, улмаар НҮБ-ын шинэчлэлийн талаар тохиролцоонд хүрэхэд улам бүр хүндрэлтэй болж байгааг онцолж байна.

2-Р ХЭСЭГ: НҮБ-ЫН ТОГТВОРТОЙ ХӨГЖЛИЙН ЗОРИЛТ 2030 ХӨТӨЛБӨР БА МОНГОЛ УЛСЫН ТАЛААРХ ТОВЧ МЭДЭЭЛЭЛ:

- Монгол Улсын Тогтвортой хөгжлийн зорилт 2030 хөтөлбөр, түүний хүрээнд УИХ, болон Засгийн газраас хийгдсэн ажлууд

ХАВСРАЛТ:

- “Тогтвортой хөгжлийн зорилгыг хэрэгжүүлэхэд Парламентын хүлээх үүрэг”
- Парламентын гарын авлагын товч танилцуулга

УДИРТГАЛ

Энэхүү лавлагаа, мэдээлэлд захиалагчийн хүсэлтийн дагуу Ковид-19-ын эсрэг НҮБ-ын гүйцэтгэсэн үүрэг, үйл ажиллагаа болон түүний талаар бусад орны эрдэмтэн, судлаачдын дүгнэлт, шүүмж, судалгааны тайланг тоймлон оруулсан ба НҮБ-ын Тогтвортой хөгжлийн зорилт 2030 хөтөлбөрийн хүрээнд Монгол Улсын баримталж буй бодлого, үйл ажиллагааны тоймыг товч мэдээлэл хэлбэрээр тус тус оруулсан болно.

Дэлхий нийтийг хамарсан цар тахлын нөлөө хүн төрөлхтний эрүүл мэнд, амь нас, амьдралын хэв маягт ихээхэн өөрчлөлт хувьслыг авчрахын хэрээр түүний эсрэг авч хэрэгжүүлэх арга хэмжээнд бодлогын болоод арга зүйн шинэчлэлийг шаардаж байгааг дээрх судалгааны тайлан болон нийтлэл, шүүмжүүдэд нийтлэг дурджээ. Бид цар тахлын энэ хүнд үед аль болох хурдтай, нэгдмэл шийдвэр гаргаж хүн төрөлхтөн, улс орнуудад тэгш хүртээмжтэй түгээх нь чухал болохыг судлаачид чухалчилсан байна. Үүнийг өнөөгийн цаг үед НҮБ, түүний Аюулгүй байдлын зөвлөл гүйцэтгэх шаардлагатай бөгөөд энэхүү үүргээ хангалттай гүйцэтгэж чадахгүй байгаа, түүний бүтэц, үүрэг, үйл ажиллагаанд шинэчлэл хийх шаардлагатай зэрэг асуудлуудыг хөндсөн байна.

2015 онд НҮБ-ын Ерөнхий асамблейн 70 дугаар чуулган болж, ТХЗ-ын 17 зорилго, 169 зорилтыг баталж, 2016 оны 1 сарын 1-нээс “Тогтвортой хөгжлийн зорилго” (ТХЗ) албан ёсоор дэлхий нийтээр хэрэгжиж эхэлсэн. Манай улс НҮБ-ын хөгжлийн хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэх хүрээнд өөрийн улс орны нөхцөл байдал, онцлогт тохируулан “Тогтвортой хөгжлийн үзэл баримтлал 2030”-ийг 2016 оны 2-р сард УИХ-ын 19-р тогтоолоор баталсан. Дэлхийн Тогтвортой хөгжлийн зорилт (ТХЗ)-ын 17 зорилго, 169 зорилт нь манай улсын Тогтвортой хөгжлийн үзэл баримтлал-2030-ын 4 бүлэг, 44 зорилттой уялдах бөгөөд НҮБ-ын ТХЗ-ын шалгуур 241 үзүүлэлтээс МУ-д хамааралгүй 13 үзүүлэлтийг хасч, үлдсэн 228 үзүүлэлтийг 335 үзүүлэлт болгон өргөтгөн тусгасан.

Ковид 19 цар тахлын нөхцөл байдал үүссэнтэй холбоотойгоор НҮБ-ын дээрх хөтөлбөрийн хүрээнд улс орнууд олон тулгуурт бодлого арга хэмжээг авч хэрэгжүүлж байгаа бөгөөд манай улсын хувьд Засгийн Газрын 2020 оны 01-р сарын 26-ны өдрийн “Шинэ коронавирусийн эрсдэлээс урьдчилан сэргийлэх чиглэлээр авч хэрэгжүүлэх зарим арга хэмжээний тухай” 30-р тогтоол баталсанаас хойш Монгол Улсын хэмжээнд нийтдээ коронавирусийн цар тахалтай холбоотой 1 хууль, УИХ-ын 4 тогтоол, Засгийн газрын 36 тогтоол батлагдсан байна.

UIN.MN
СУДАЛГААНЫ САН

Нэгдүгээр хэсэг: Олон улсын байгууллага, судлаачдын дүгнэлт, судалгааны тайлангийн тойм

НҮБ-ын ХӨГЖЛИЙН ХӨТӨЛБӨРӨӨС ЯВУУЛСАН КОВИД-19 ТОГТВОРТОЙ ХӨГЖЛИЙН ЗОРИЛТОД ҮЗҮҮЛЭХ НӨЛӨӨЛЛИЙН ТАЛААРХ СУДАЛГАА²⁵⁷

Өнөөгийн цар тахлын тархалтын улмаас тогтвортой хөгжлийн зорилтод үүсээд буй нөхцөл байдал

2020 онд дэлхий дахинаа цар тахлын улмаас 94 сая хүн ядууралд автсан байна. 2030 онд энэ цар тахлын нөлөөгөөр 44 сая хүн ядууралд нэрвэгдсэн хэвээр байх болно. Энэ нь 2030 онд тоологдох магадлалтай байсан 861 сая нэн ядуу хүмүүсийн тоог улам ихэсгэж, 905 сая хүн болгоно. Ийнхүү нэмэлтээр нэн ядуусын эгнээнд шилжих 44 сая хүний тал хувь нь (22 сая) эмэгтэйчүүд, охид байх болно.

2030 он гэхэд цар тахалгүй байх үеийнхээс нэмэлтээр 7.9 сая хүн, түүнээс 1.5 сая гаруй хүүхэд хоол тэжээлийн дутагдалд орно гэж тооцоолж байна.

2030 онд КОВИД-гүй үеийг бодвол ахлах сургуулиа төгсөгчдийн түвшин 1 хувиар доогуур байх болно.

Эхийн эндэгдлийн түвшин КОВИД-гүй үед 100,000 төрөлтөд 86,3 байхаар байсан нь 2,3 пунктээр нэмэгдэж 88,69 болох болно.

Тогтвортой хөгжлийн зорилтын биелэлтийг эрчимжүүлэхгүй орхивол цар тахлын улмаас цаашид үүсэх хүндэрсэн нөхцөл байдал

КОВИД-ийн нөлөөгөөр 2030 он гэхэд нэмэлтээр 207 сая хүн ядуусын эгнээнд шилжиж, нэн ядуусын тоо 1 тэрбум давах магадлалтай байна.

Хүндэрсэн нөхцөл байдал хүний хөгжлийн бүхий л үзүүлэлтүүдэд нөлөөлөх болно. Нэн ялангуяа:

- Эмэгтэйчүүдийн ядуурлын түвшин 102 саяаар нэмэгднэ.
- Нэмж 37 сая хүн хоол тэжээлийн дутагдалд орох магадлалтай байгаагаас 4 сая нь 5-аас доош насны хүүхдүүд байх болно.
- Ерөнхий боловсролын сургууль төгсөж буй хүүхдүүдийн хувь хэмжээ 2030 он гэхэд 2 хувиар буурч, КОВИД-гүй үед байх байсан 66% -иас 64% болж буурах болно.

Тогтвортой хөгжлийн зорилтын биелэлтийг эрчимжүүлсэн ('SDG Push' хувилбар) тохиолдолд үүсэх нөхцөл байдал

'SDG Push' зорилтот арга хэмжээ авсанаар нэн ядуу хүмүүсийн тоог 2030 он гэхэд өнөөгийн чиг хандлагатай харьцуулахад 146 саяар бууруулна.

'SDG Push' хувилбарын үр өгөөж нь 2030 он гэхэд бусад үзүүлэлтүүд дээр ч гарна.

Тухайлбал:

- Ойролцоогоор 128 сая насанд хүрэгчид, 16 сая хүүхэд хоол тэжээлийн дутагдлаас гарч, ерөнхий боловсролын сургууль төгсөгчид 66-70% хувь болж өсөхөөр байна.

Нэн ядуурлыг арилгах зорилтыг бүх улс орон биелүүлж чадахгүй ч 'SDG Push' хувилбарыг хэрэгжүүлсэнээр 14 орон 2030 он гэхэд энэ зорилтыг хэрэгжүүлж чадахаар

²⁵⁷ https://sdgintegration.undp.org/sites/default/files/Impact_of_COVID-19_on_the_SDGs.pdf

байна.

'SDG Push' хувилбар

SDG Push хувилбар нь дөрвөн үйл ажиллагааны хүрээнд хийгдэх арга хэмжээнүүдийг агуулах ба Moyer ба Bohl (2018), Moyer ба Hedden (2020) нарын бүтээлүүдэд суурилан гаргасан сценариуд юм.

Засаглал

Авлигыг бууруулж, засгийн газрын үр ашгийг дээшлүүлж, олон нийтийн ардчиллыг нэмэгдүүлэх

Нийгмийн хамгаалал (тэгш бус байдлыг арилгах)

Бүх түвшний боловсролын хамрагдалт ба төгсөлтийн хувийг дээшлүүлэх, мэргэжлийн чадвар муутайн улмаас бага орлоготой байгаа өрхүүдийн нийгмийн байдлыг сайжруулах, тэдний хоол тэжээлийн байдлыг нэмэгдүүлэх, цэвэр ус, ариун цэврийн байгууламж, цахилгаан эрчим хүч, орчин үеийн гал зуухны хүртээмжийг сайжруулахад нийгмийн анхаарлыг төвлөрүүлж, боловсрол ба эрүүл мэндийн зардалд засгийн газраас дэмжлэг үзүүлэх

Ногоон эдийн засаг (байгаль, цаг уур, эдийн засгийг тэнцвэржүүлэх)

Махнаас илүү хүнсний ногоо, жимс түлхүү хэрэглэх, хөдөө аж ахуйн үйлдвэрлэл, тээвэрлэлт, боловсруулалт, хэрэглээнээс гарах хог хаягдлыг багасгах, хөдөө аж ахуйн гарцыг нэмэгдүүлэхдээ ойн моджилтыг нэмэгдүүлэх, хотын агаарын бохирдлыг бууруулах, ус, эрчим хүчний хэрэглээний үр ашгийг дээшлүүлэх, нүүрстөрөгч ялгаруулсаны татвар, технологийн хурдацтай ахиц дэвшил, сэргээгдэх эрчим хүчийг хөгжүүлэх

Цахимжилт ба инноваци (хурд, цар хүрээний хувьд)

Дээд боловсролд, ялангуяа шинжлэх ухааны салбарт анхаарал хандуулах, эрдэм шинжилгээний ажилд зарцуулах төрийн болон нийгмийн зардлыг нэмэгдүүлэх

UIH.MN
СҮДАЛГААНЫ САН

“Цар тахлыг өнөөдөр даван туулж, сайн сайхан маргаашийг цогцлоох нь: Парламентуудын үүрэг” хэмээх 142 дугаар чуулганы үндсэн сэдвийн дор ОУПХ-ны НҮБ-ын асуудлаарх байнгын хороотой хамтарсан хуралдаанд хөндөж болох асуудлууд

Нийтийн сайн сайхны төлөөх вакцины хүртээмж

- Сүүлийн жилүүдэд эх нялхсын эндэгдлийг бууруулж, ХДХВ, хумхаагийн улмаас нас барагсдын тоог бууруулж чадсан нь тогтвортой хөгжлийн зорилтуудаа биелүүлэхэд чухал үзүүлэлтүүд болсон. Харин Ковид-19 цар тахал дэгдсэнээр тогтвортой хөгжлийн зорилтууд бүхэлдээ хоцрогдсон билээ. Эрүүл мэнд нь хөгжлийн үндэс суурь болдог тул эрүүл мэндэд чиглэсэн зорилтын эрч хүчийг сэргээх, хурдасгахад маш их хүчин чармайлт хэрэгтэй байна. Үүнд шинэ коронавирусийн эсрэг дархлаажуулалт үндсэн үүрэгтэй. Учир нь дархлаажуулалтыг бусад нийгмийн үйлчилгээнээс нэн тэргүүнд тавьж, олон хүнд хүргэснээр анхан шатны эрүүл мэндийн тогтолцооны үндэс суурь бүрдэж, бүх нийтийн эрүүл мэндийн гол хөшүүрэг болох юм.²⁵⁸ Ингэснээр “SDG push” (энэ талаар доорх судалгаанаас харна уу) буюу тогтвортой хөгжлийн зорилтуудыг эрчимжүүлэхэд чухал үүрэг гүйцэтгэх юм.
- Дэлхий даяар цар тахлын эсрэг хурдтай, хүрэлцээтэй вакцинжуулалт хийхийн тулд нэгдсэн засаглал шаардагдаж байна. Цар тахлын эсрэг вакцинжуулалтын үр ашгийг бүх улсууд хүртэх ба үүнийг баталгаажуулахын тулд дэлхий нийтийн хамтын ажиллагаа, шаардлагатай байна. Тиймээс нэг ч орон вакциныг өөр дээрээ хуримтлуулж болохгүй. Ямар ч корпорац энэ үйл явдлаас ашиг олох ёсгүй. Мөн ямар ч байгууллага, хувь хүн энэ вакцинтай холбоотой оюуны өмчийн эрхийг эзэмших ёсгүй. “Вакцины үндсэрхэг үзэл”(vaccine nationalism) газар авсан өнөө үед нэг ч орон дангаараа амжилтанд хүрч чадахгүй. Вакцинжуулалтын үе шат бүрт хамтын ажиллагаа, зохицуулалт шаардлагатай байна. Үүнийг Олон улсын эрүүл мэндийн хуулинд (Global health law) дэлгэрэнгүй тусгаж, цаашдын гарч болзошгүй эрсдэлээс сэргийлэх нь зүйтэй²⁵⁹
- Зарим коронавирусийн эсрэг вакцинд ДЭМБ-ын зөвшөөрөл өгөх явц удаашралтай²⁶⁰ байгаагаас олон нийт энэ вакциныг хийлгэхгүй байхаар сонгох, вакцинд итгэх итгэл нь буурч байна. Вакциныг сонголттойгоор бус зөвхөн тодорхой бүлгүүдэд нэр бүхий вакциныг тарьж байгаа тохиолдолд ДЭМБ-н зөвшөөрөл олгосон эсэх статусыг харж шийдвэр гаргаж байгаагаас вакцинжуулалт удааширч, халдварын хүндрэлтэй нөхцөл байдлыг дагуулсаар байна. Хэрэв ямар нэг улс төрийн болон өөр эмнэл зүйн бус шалтгаанаар эдгээр вакцинд зөвшөөрөл өгөх үйл явц удааширч байгаа бол энэ үйл явдлыг нэн даруй таслан зогсоох шаардлагатай байна.

²⁵⁸ <https://feature.undp.org/covid-19-and-the-sdgs/>

²⁵⁹ Gostin, L. O., Karim, S. A., & Mason Meier, B. (2020). Facilitating access to a COVID-19 vaccine through global health law. *The Journal of Law, Medicine & Ethics*, 48(3), 622-626.

²⁶⁰ https://extranet.who.int/pqweb/sites/default/files/documents/Status_COVID_VAX_23April2021.pdf

COVID-19-Т ХАРИУ ҮЗҮҮЛЭХЭД НҮБ-ЫН ГҮЙЦЭТГЭХ ҮҮРЭГ²⁶¹

(Ulku Halatci Ulusoy)

Олон улсын энхтайван, аюулгүй байдлыг хангах, хамгаалах үндсэн үүргийг хүлээсэн НҮБ бусад олон асуудлын нэгэн адил COVID-19-т хариу өгч чадахгүй байна. НҮБ-ын төрөлжсөн байгууллага болох Дэлхийн Эрүүл Мэндийн Байгууллага (ДЭМБ) 114 болон түүнээс олон улсад гарсан тул шинэ коронавирусийн халдвар КОВИД-19 өвчнийг 2020 оны 3-р сарын 11-ний өдөр цар тахал гэж зарласан. ДЭМБ энэхүү мэдэгдэлийг хожимдуулж хийсэн бөгөөд үр дүнтэй арга хэмжээ авч чадахгүй байна гэсэн шүүмжлэлд өртсөн. АНУ-ын Ерөнхийлөгч Дональд Трамп цар тахлын зохицуулалттай холбогдуулан ДЭМБ-ын санхүүжилтийг зогсоов. Тэрбээр НҮБ-ын агентлагийг Хятадад вирус илэрсний дараа түүний тархалтыг буруу удирдаж, нуун дарагдуулж байна гэж буруутгав.

НҮБ өнгөрсөн зуунд тулгарсан хамгийн том аюул заналхийлэл гэж үзсэн COVID-19-тэй тэмцэхэд туйлын идэвхгүй байсаар ирсэн нь урам хугалав. Аюулгүй байдлын зөвлөлийн хуралдаанаар АНУ-ын шаардлагаар COVID-19 буюу "Хятадын вирус" ба "Ухань вирус"-ийг хэлэлцэхийг Хятад, Орос эсэргүүцэж хойшлуулав. НҮБ-ын Аюулгүй байдлын зөвлөл нь олон улсын энхтайван, аюулгүй байдлыг хангах, хамгаалах үндсэн үүрэгтэй. НҮБ-ын дүрмийн 39-р зүйлд зааснаар "Аюулгүй байдлын зөвлөл нь энхтайван байдалд заналхийлэх, энхтайвныг зөрчих, түрэмгийлэл үйлдэх эсэхийг тодорхойлж, зөвлөмж гаргах, эсхүл олон улсын энхтайван, аюулгүй байдлыг хадгалах, сэргээхэд 41, 42 дугаар зүйлд заасны дагуу ямар арга хэмжээ авахаа шийднэ." гэж заасан. Аюулгүй байдлын зөвлөлөөс гадна Ерөнхий ассамблей, ерөнхий нарийн бичгийн дарга нар НҮБ-ын бусад албан газар, байгууллагуудтай хамт чухал үүрэг гүйцэтгэдэг.

Эцэст нь НҮБ-ын Ерөнхий нарийн бичгийн дарга Гутерреш НҮБ-ын Аюулгүй байдлын зөвлөлийг COVID-19-ын эсрэг хурдан хариу арга хэмжээ аваагүй хэмээн шүүмжилж, цар тахлын эсрэг тэмцэх, үүнд нэгдэхийг уриалав. НҮБ-ын гэрээний 99-р зүйлд заасны дагуу Ерөнхий нарийн бичгийн дарга олон улсын энхтайван, аюулгүй байдлыг хамгаалахад аюул учруулж болзошгүй асуудлыг Аюулгүй байдлын зөвлөлийн анхааралд оруулах бүрэн эрхтэй.

Энэ асуудлаар олон улсын байгууллагын анхны хуралдаан дээр Гутерреш үг хэлэхдээ: "Аюулгүй байдлын зөвлөлийн оролцоо нь цар тахлын энхтайван, аюулгүй байдлын үр дагаврыг багасгахад чухал үүрэг гүйцэтгэнэ" гэж онцолжээ. Тэрбээр бүх улсууд коронавирусийн цар тахлын хүнд нөхцөл байдалтай тэмцэж, олон мянган хүн нас барж, эмнэлгүүд хүч барагдаж, эрүүл мэндийн ажилтнууд энэ ачааллыг үүрч, тэмцэж байгааг цохон тэмдэглэв. Тэрбээр хурцадмал байдал, хууль ёсны асуудал, хүчирхийлэл зөрчилдөөнийг өдөөх, террорист заналхийлэл, биологийн террорист халдлага болон хүний эрхийн зөрчлийг онцлон тэмдэглэв. "Аюулгүй байдлын зөвлөлийн оролцоо нь тахал өвчний улмаас энхтайван, аюулгүй байдалд заналхийлэхээс урьдчилан сэргийлэхэд чухал үүрэг гүйцэтгэнэ" гэж хэллээ. Гуттерешийн хэлснээр ийм түгшүүртэй үед Зөвлөл эв нэгдэлтэй байж, шийдэл олох нь маш чухал гэдгийг илэрхийлсэн.

Эбола вирусийн тархалтын сургамжууд

2014–2016 онд Эбола тахал хурдацтай тархсаны улмаас дэлхийн хэмжээнд олон талт онцгой нөхцөл байдал, гэнэтийн бэрхшээлийг дагуулсан юм. Ерөнхий нарийн бичгийн дарга асан Бан Ги Мун Гвиней, Либери, Сьерра-Леонд хяналтгүй байсан эболагийн

²⁶¹ <https://www.abdn.ac.uk/law/blog/role-of-the-united-nations-in-responding-to-covid19/>

дэгдэлттэй холбогдуулан НҮБ-аас анх удаа НҮБ-ын Эболагийн Онцгой байдлын үеийн төлөөлөгчийн газар (UNMEER) байгуулжээ. НҮБ-ын Ерөнхий ассамблей 2014 оны 9-р сарын 19-ний өдрийн 69/1 тоот тогтоолыг санал нэгтэй баталсны дараа НҮБ-ын Эболагийн Онцгой байдлын үеийн төлөөлөгчийн газрыг байгуулсан.

Нэмж хэлэхэд, Ерөнхий Ассамблейн үйл ажиллагаанаас гадна Аюулгүй байдлын зөвлөл 2014 оны 9-р сарын 18-ны өдөр 2177 тоот тогтоолоор Баруун Африкт эбола вирусын тархалт хурдацтай тархаж байгаатай холбогдуулан олон улсын энхтайван, аюулгүй байдалд заналхийлж байна гэсэн үндэслэлээр шийдвэр гаргасан. Энэхүү шийдвэр нь Аюулгүй байдлын зөвлөлийн хувьд нийгмийн эрүүл мэндийн асуудал анх удаа олон улсын энх тайван, аюулгүй байдалд заналхийлж байна гэж үзсэн чухал үйл явдал болсон. Аюулгүй байдлын зөвлөлөөс 2010, 2011 онд ХДХВ/ДОХ-той холбоотой шийдвэрүүдийг гаргасан боловч аюулгүй байдлын аюул занал нь эбола вирусийн халдвартай холбоотой шийдвэрүүдийн нэгэн адил байгаагүй.

Нийгмийн эрүүл мэндийн аюул заналхийлэлтэй тэмцэх олон улсын хамтын ажиллагаа 2014 оны 2177 тоот тогтоолыг санал нэгтэй гаргаж, улс орнуудыг олон улсын энхтайван, аюулгүй байдалд заналхийлж буй эбола тахал өвчнөөс урьдчилан сэргийлэхэд туслахыг уриалав. Зөвлөлийн шийдвэрийн оршил хэсэгт "...Африкт урьд өмнө тохиолдож байгаагүй Эбола вирусийн тархалт олон улсын энхтайван, аюулгүй байдалд заналхийлж байна" гэжээ. Гэсэн хэдий ч Зөвлөл 2177 (2014) тоот тогтоолын дагуу гүйцэтгэх үйл ажиллагааг зөвшөөрөөгүй ч эбола вирусийн дэгдэлтийн аюулгүй байдалтай холбоотой үр дагаврын талаар гаргасан шийдвэр нь норматив нөлөө үзүүлж, Зөвлөлийн Баруун Африктай холбоотой НҮБ-ын дүрмийн VII бүлэгт заасан үйл ажиллагаанд шууд бусаар нөлөө үзүүлсэн.

Нөгөөтэйгүүр, Зөвлөлөөс 2014 оны 12-р сарын 9-ний өдөр Либери дэх тодорхой зорилтот газруудын эсрэг зэвсэглэл, аялалын хориг арга хэмжээний тухай 2188 (2014) тогтоолыг батлав. Зөвлөл эбола нь бүс нутгийн улс төрийн тогтвортой байдалд нөлөөлж, энхтайвны бүтээн байгуулалтын ололтоо алдаж болзошгүй гэсэн болгоомжлолын үүднээс тухайн үед хүчин төгөлдөр хэрэгжүүлж байсан хориг арга хэмжээгээ сунгах шийдвэр гаргасан. Гэсэн хэдий ч холбогдох шийдвэрүүдэд эрүүл мэндийн эрхийг хэрэгжүүлэх талаар улс орнууд үүрэг хүлээгээгүй болно. Энэ нь улс орнууд хүний эрх, ялангуяа эрүүл мэндийн эрхийн талаар хүлээх үүргийг дурдаагүй нь томоохон дутагдал болсон гэж үзсэн.

Олон улсын энхтайван, аюулгүй байдалд заналхийлж буй COVID-19-ийг тогтоосноор халдвараас зайлсхийж байгаа нь эргэлзээгүй бөгөөд аюулгүй байдал нь халдвараас зайлсхийхийг эрмэлзэж буй улс орнуудад харилцан адилгүй ашигтай байж болох нь эргэлзээгүй юм. НҮБ-ын Ерөнхий нарийн бичгийн дарга асан Кофи Анна "Эрх чөлөөний том тайланд" (2005) "Хорин нэгдүгээр зууны энхтайван, аюулгүй байдалд заналхийлж байгаа нь олон улсын дайн, мөргөлдөөн төдийгүй иргэний хүчирхийлэл, зохион байгуулалттай гэмт хэрэг, терроризм, үй олноор хөнөөх зэвсэг орно. Мөн ядуурал, үхлийн аюултай халдварт өвчин, хүрээлэн буй орчны доройтол зэрэг нь сүйрлийн үр дагаварт хүргэж болзошгүй юм." гэж цохон тэмдэглэжээ.

Дэлхий нийтийн нөхцөл байдлаас шалтгаалан цар тахлын эсрэг тэмцэлд улс хоорондын хамтын ажиллагаа, эв санааны нэгдэл маш их ач холбогдолтой юм. Улс орнуудын хил хязгаараа хаах талаар авч буй нэг талын арга хэмжээ нь хямралыг даван туулахад хангалтгүй юм. Улс орнууд эдийн засаг, худалдааны асуудлаар бие биендээ хэрэгтэй байгааг харгалзан COVID-19-ийн асуудлуудаар мэдээлэл солилцох, ил тод байх ёстой.

COVID-19-ийн үүсгэж буй нийгэм, эдийн засгийн хямралыг удирдахад НҮБ чухал үүрэг гүйцэтгэж, улс орнуудыг удирдан чиглүүлж, тэднийг дэмжих ёстой.

VII бүлэгт заасан Эбола вирусийн халдварын талаарх Аюулгүй байдлын зөвлөлийн тогтоолоор COVID-19-тэй тэмцэх талаар зааварчилгаа өгөх боломжтой. 2177 тоот тогтоолыг (2014) санал нэгтэй баталж, 130 орчим улс оронд дэмжсэн бөгөөд энэ нь Зөвлөлийн түүхэн дэх хамгийн өндөр үзүүлэлт болсон. Үүний эсрэгээр, өнөөдрийг хүртэл Аюулгүй байдлын зөвлөлд COVID-19-ийн талаар өгсөн зөвлөмжөөс дүгнэлт гараагүй байна.

Аюулгүй байдлын зөвлөлийн Вето бэрхшээлийг хэрхэн даван туулах вэ

Аюулгүй байдлын зөвлөлийн байнгын гишүүд дэлхийн хэмжээнд тохиолдож буй COVID-19 тохиолдлын бараг 50% -ийг эзэлж байгаа боловч энэ асуудлаар санал зөрөлдөөнтэй байгаа нь COVID-19-тэй тэмцэх шийдвэр гаргахад саад болж байна.

НҮБ-д суугаа АНУ-ын Байнгын төлөөлөгч Келли Крафт олон нийтийн эрүүл мэндийн мэдээллийг ил тод байлгаж, цаг тухайд нь хуваалцахыг уриалав. АНУ Хятад улсыг буруутгаж байгаа тул Аюулгүй байдлын зөвлөлд зөвшилцөлд хүрэх боломжгүй байна. Энэ нөхцөл байдалд юу хийж болох вэ? Энэ тохиолдолд НҮБ-ын Ерөнхий Ассамблей тоглолт хийж магадгүй юм.

НҮБ-ын Ерөнхий Ассамблей 2020 оны 4-р сарын 2-ны өдөр 74/270 тоот тогтоолыг баталж, COVID-19-тэй тэмцэхэд "олон улсын хамтын ажиллагаа", "олон талт байдал" -ыг уриалж, дэгдэлт эхэлснээс хойш олон улсын байгууллагаас анхны бичвэрийг гаргасан. Тэрхүү 74/270 тоот тогтоолд 193 гишүүнтэй НҮБ-ын Ерөнхий Ассамблейд дэлхий даяар тархсаар байгаа COVID-19-ийн улмаас хүний эрүүл мэнд, аюулгүй байдал, сайн сайхан байдалд аюул учирч байгаад "маш их санаа зовж байна" гэж тэмдэглэжээ.

НҮБ-ын тогтоол нь дэлхийн эрүүл мэнд, эдийн засгийн хямралд гол үүрэг гүйцэтгэхийг онцлон тэмдэглэв. Үүнийг 193 улсаас 188 улс буюу Швейцар, Индонез, Сингапур, Норвеги, Лихтенштейн, Гана зэрэг улсууд баталсан.

Энэ нь НҮБ-ын Ерөнхий Ассамблейгаас дэлхий нийтийг хамарч, дэлхийн түгшүүр төрүүлж буй цар тахлын талаар гаргасан анхны тогтоол юм. Цар тахлын улмаас НҮБ-ын Ерөнхий Ассамблей хуралдахгүй байгаа бөгөөд чимээгүй горимоор батлав.

Дараагийн шатанд COVID-19-ийн талаар улс орнууд шийдвэр гаргах ёстой. Энхтайвны төлөө нэгдэх тогтоол гэгддэг Ерөнхий Ассамблейн 377 (V) тогтоол нь энэ талаарх удирдамж болно.

1950 онд батлагдсан тогтоолд Аюулгүй байдлын зөвлөл, байнгын гишүүд санал нэгдээгүйгээс олон улсын энх тайван, аюулгүй байдлыг хангах шаардлагын дагуу ажиллах үндсэн үүргээ хэрэгжүүлээгүй тохиолдолд Ерөнхий Ассамблей олон улсын энх тайван, аюулгүй байдлыг сэргээх зорилгоор гишүүн орнуудад зөвлөмж өгөх асуудлыг нэн даруй авч үзнэ. Хэрэв чуулганд оролцоогүй бол Ерөнхий Ассамблей нь COVID-19-ийн яаралтай онцгой хуралдааны механизмыг ашиглан хуралдаж болно. Тиймээс НҮБ цар тахлын эсрэг бүхий л чадавхаа аль болох богино хугацаанд хэрэгжүүлэх ёстой юм.

(Bruno Charbonneau)

Хураангуй

НҮБ-ын Аюулгүй байдлын зөвлөл (НҮБАЗ) нь цар тахлын эсрэг харилцан хамтын ажиллагааг дэмжих эсхүл нөхцөлдүүлэх зэргээр ажиллаж чадаагүй тул COVID-19 –ын шалгалтанд бүдэрлээ. КОВИД-19 цар тахлын эсрэг хариу арга хэмжээ авах талаар олон улсын хамтын ажиллагаа нэн шаардлагатай байгаа цаг үед үүнийг эхлүүлэх эсхүл хязгаарлах зэргээр ажиллах ёстой байсан НҮБ-ын гол байгууллага ийнхүү ажиллаж чадаагүй нь санаа зовоож байна. Ийнхүү НҮБ-ын Аюулгүйн зөвлөл нь COVID-19 цар тахлын эсрэг зохистой хариу арга хэмжээ авч чадаагүй нь тухайн зөвлөлийн олон улсын хамтын ажиллагааны форум талбар болохын хувьд түүхэн хязгаарлагдмал талуудыг нь харуулж өгч байна. Мөн энэ нь НҮБАЗ-ийн шинэчлэлийн талаар дэвшүүлэн авч үзэх, мэтгэлцэх зэрэг нь хангалттай биш, бүр цаашид ялангуяа дэлхий нийтийн хамтын ажиллагаа шаардагдах цар тахал, цаг уурын өөрчлөлт зэрэг тулгамдсан асуудлуудын хүрээнд ч үр бүтээлтэй арга замаар урагшлан дэвшихэд ч хангалтгүй гэж үзэх үндэс байж болзошгүй байна.

Энэхүү КОВИД-19 цар тахал нь дэлхий нийтийн хэмжээний эрүүл мэндийн их гамшиг тул өөр хоорондоо харилцан хамаарал бүхий улс үндэсний бодлого болон дэлхийн засаглалын янз бүрийн олон хямралын зангилаа болж байна.

Хэдийгээр анагаахын шинжлэх ухаан COVID-19 өвчинтэй тэмцэх эмчилгээний болон бусад холбогдох аргуудыг олж боловсруулсан, цаашдаа ч улам бүр боловсруулан хөгжүүлсээр байх боловч тэдгээр арга шийдлүүдийн чухам алийг нь хэрхэн сонгох, хэрэгжүүлэх вэ гэдэг нь засаглах эрх мэдэл, эдийн засаг, нийгмийн харилцааны асуудал юм. Улс төрийн бодлого ба засаглал нь тухай тухайн улс орны засгийн газар, нийгэм ба олон улсын байгууллагуудын бэлэн байдал, хариу арга хэмжээний бодит байдлыг тайлбарлах үндэс болно. COVID-19 цар тахлын дэгдэлт, тархалт нь дэлхийн засаглалын хэв шинжийг илчилсэн төдийгүй КОВИД-19 цар тахлын эсрэг зохистой хариу арга хэмжээ авч чадаагүй, тэр бүү хэл олон улсын хямралын менежментийн хүрээнд ч манлайлал үзүүлж огт чадаагүй НҮБ-ын Аюулгүй байдлын зөвлөлийн үнэн дүр төрхийг сайн илчилж өглөө.

НҮБ-ын аюулгүй байдлын түүхэн хязгаарлагдмал байдал, сүүлийн үеийн хурцадмал байдал зэргийг бодолцон үзвэл энэхүү бүтэлгүйтэл нь тийм ч гайхмаар зүйл биш байж магадгүй юм. Гэсэн хэдий ч НҮБАЗ-ийн ач холбогдол, тодорхой хэлбэл, олон улсын хамтын ажиллагааг эхлүүлэх эсхүл хязгаарлах чадамжтай НҮБ-ын нэгэн гол байгууллага гэдэг үүднээсээ түүний энэхүү бүтэлгүйтэл санаа зовнихоор асуудал мөн юм. НҮБ-ын Аюулгүй байдлын зөвлөл бол НҮБ-ын гишүүн орнуудын хүрээнд хууль ёсны шийдвэр гаргах, улмаар НҮБ-ын дүрмийн VII бүлэгт заасны дагуу эдгээр шийдвэрийг хориг тавих эсхүл цэргийн хүч хэрэглэх зэргээр хэрэгжүүлэх эрх бүхий НҮБ-ын цорын ганц байгууллага юм. Энэ нь түүнийг НҮБ-ын олон улсын хамтын ажиллагааны хамгийн хүчирхэг байгууллага, форум болгодог билээ. Иймээс түүний үйл ажиллагаа, холбогдох бодлогууд нь түүний гишүүдийн- ялангуяа хориг тавих эрхтэй байнгын таван гишүүн

²⁶² <https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/0020702020986897>- The COVID-19 test of the United Nations Security Council

орны хоорондын харилцааны нөхцөл байдлын талаар, улмаар хамтын ажиллагаа, дэлхийн эрүүл мэндийн асуудлын хувьд хамтын зохицуулалттай бөгөөд амжилттай хариу арга хэмжээ авч хэрэгжүүлэх боломж, бололцооны талаар бидэнд их зүйлийг хэлж өгч чадна.

2020 оны эхний хагаст НҮБАЗ нь КОВИД-19 цар тахалтай хэрхэн тэмцэх, түүний олон улсын энх тайван ба аюулгүй байдалд үзүүлэх үр нөлөөг хүлээн зөвшөөрөх талаар дотроо гүнзгий санал зөрөлдөөнтэй байв. 2020 оны 3-р сарын 23-нд НҮБ-ын Ерөнхий нарийн бичгийн дарга Антониу Гутерреш *"зэвсэгт мөргөлдөөнийг хорьж, бүх нийтээрээ амьдралын төлөөх жинхэнэ тэмцэлд анхаарлаа төвлөрүүлэхийн"* тулд *"дэлхийн хэмжээнд нэн даруй гал зогсоохыг"* уриалав. Энэхүү уриалга нь аливаа дайн байлдаан нь халдварт өвчнийг улам бүр тархаах нөхцөл болохын зэрэгцээ цар тахлын үр нөлөөний эсрэг хийж буй орон нутгийн болон олон улсын хариу арга хэмжээний чадамж боломжийг бууруулж байна гэх үзэл санаанд тулгуурласан юм. Дэлхий нийтийг хамарсан цар тахал нь урьд өмнөх нэн идэвхтэй зөрчилдөөн тэмцэлдээнүүдийг улам бүр хурцатгаж мэдэхээр байв. Гутеррешийн уриалга нь угтаа олон улсын эрүүл мэндийн гамшигийн нөхцөлд энхийн үйл ажиллагааг дэмжих боломж байсан юм. Уриалгын цаадах онол ийм байв.

Дэлхийн хэмжээнд гал зогсоох тухай энэхүү уриалгаар Гутерреш манлайлал үзүүлсэн боловч НҮБ-ын Аюулгүй байдлын зөвлөл нь 7 дугаар сарын 1-ний өдөр 2532 дугаар тогтоолыг баталсан боловч хамаг эрч хүчийг нь алдагдуулсан байв. Учир нь мөргөлдөөний бүсүүдэд ямар ч бодит үр дүн гараагүй юм. Гутеррешийн санаачлагыг ийнхүү дэмжиж чадаагүй нь голчлон байнгын таван гишүүний хоорондох АНУ болон БНХАУ-ын хоорондох нэг нь нөгөөгөө буруутгах асуудал хурцадмал байснаас үүссэн үр дүн юм.

Хэд хэдэн шинжээчид болон олон улсын байгууллагууд COVID-19 нь мөргөлдөөний динамикт нөлөөлж, тогтворгүй байдлыг бий болгоно гэж таамаглаж байсан бол түүний үр нөлөө одоог хүртэл хязгаарлагдмал байна. НҮБ-ын Аюулгүй байдлын зөвлөлийн хувьд, Гутеррешийн гал зогсоох уриалгын байлдааны ажиллагааг түр зогсоох, энх тайвны үйл явцад НҮБ-ын дипломат ёсыг бэхжүүлэх, олон улсын хамтын ажиллагааг дэмжих боломжийг алдсан юм. COVID-19 нь цаашдаа ч удаан үргэлжлэх ноцтой үр дагавар бүхий сорилт бөгөөд асуудал юм. Үүнд НҮБ-ын Аюулгүй байдлын зөвлөлийн *"уламжлалт бус"* аюулгүй байдлын сорилтуудтай нүүр тулах нь гарцаагүй юм. Эдийн засгийн өсөлт, нийлүүлэлтийн сүлжээ, хүнсний аюулгүй байдалд шууд болон ойрын ба ирээдүйд үзүүлэх үр дагаврууд нь ихээхэн ноцтой, зөрчил мөргөлдөөн, тогтворгүй байдлыг ч үүсгэж болзошгүй байгаа юм.

COVID-19 нь олон улсын хамтын ажиллагааны институт болох НҮБ-ын түүхэн болон хязгаарлагдмал дүр төрхийг тодруулж өгөв. Цар тахлын улмаас урьд өмнөх асуудлууд улам хурцдаж, ялангуяа геополитикийн өрсөлдөөн эрс нэмэгдэж, НҮБ-ын Аюулгүй байдлын зөвлөл ба НҮБ-ын Ерөнхий Ассамблейн (UNGA) хоорондын харилцаан дахь үзэл бодлын зөрүү, тэгш бус байдал мэдэгдэхүйц нэмэгдсээр байна. Энэ нь мөн НҮБ-ын Аюулгүй байдлын зөвлөлийн дотоодод, ялангуяа АНУ, БНХАУ-ын хоорондох урьд өмнөх хурцадмал байдлыг улам нэмэгдүүлж, АНУ-ын НҮБАЗ дэх нөлөөг хурдацтай муутгаж байна гэж хэлж болно.

COVID-19-ийн энэхүү "шалгалт" нь олон талт оролцооны хүрээнд үүссэн хямралын явцад илүү томоохон хэв маяг, чиг хандлагыг эрэлхийлснээр үл барам, дэлхий нийтийн хамтын ажиллагаа зайлшгүй шаардлагатай буйг харуулж байна. Тиймээс ийм хамтын ажиллагааг НҮБАЗ-ийн дотоодод эсхүл гадна бэхжүүлэх арга замыг хайж олох

шаардлагатай болохыг ч мөн харуулж байна. COVID-19 цар тахал бол зөвхөн эхлэл юм. Алсдаа үүнээс өөр олон олон цар тахал тохионо, уур амьсгалын өөрчлөлт ч гарсаар байх болно. *COVID-19-ийг дэлхий нийтийн хамтын ажиллагааны механизмыг шинээр зохион бүтээх, дахин хөрөнгө оруулах ёстой гэсэн сэрүүлэг гэж үзэж болохоор байна.* COVID-19-ийн нөхцөл байдлаар харахад, энэ мэт тулгамдсан сорил бэрхшээлийг шийдвэрлэхэд түр зуурын хямралын менежментийн арга хэмжээ биш харин урт хугацааны төлөвлөлт, тууштай байдал шаардлагатай нь тодорхой байна. Гэтэл НҮАБЗ-ийн үйл ажиллагаа түр зуурын хямралын менежментийн шинжтэй байсаар ирлээ. Саад бэрхшээл гэдэг элдэв олон янз боловч давах аргагүй эсвэл зайлсхийх боломжгүй зүйл биш юм. Үүнчлэн COVID-19 нь цөөнгүй жилийн хугацаагаар дэлхийн хэд хэдэн үйл ажиллагааг хямраасан хэвээр, хүнд асуудал хэвээр байж болох ч бас хүн төрөлхтөнд сайн ч бай, муу ч бай дэлхий нийтийн эмх цэгцийг дахин бодож, нягтлан үзэх боломжийг олгож байна.

Гэсэн хэдий ч НҮБАЗ гэх НҮБ дахь байгуулга нь дэвшүүлсэн асуудалд хэзээ ч дүгнэлт хийдэггүй, эсхүл өөрийн статус квотыг өөрчлөх, ялангуяа өөрийн гишүүдийнхээ хориг тавих эрх мэдлийг өөрчлөхийг оролдоггүй тул энэхүү дэлхийн байгуулал, эмх цэгцийг эргэн бодох асуудлыг бараг НҮБАЗ-гүйгээр, түүнээс гадуур гүйцэтгэх шаардлагатай болж магадгүй.

UNSC ба цар тахал

НҮБ-ын дүрмийн V бүлэгт НҮБ-ын гишүүд “Аюулгүй байдлын зөвлөлд олон улсын энх тайван, аюулгүй байдлыг хангах үндсэн хариуцлагыг даатгаж, тус зөвлөл нь энэхүү үүргээ гүйцэтгэхдээ тэдний нэрийн өмнөөс үйл ажиллагаагаа явуулахыг зөвшөөрнө” гэсэн байна. Энэхүү мэдэгдэлд “олон улсын энх тайван, аюулгүй байдалд” заналхийлж буй зүйл юу вэ гэсэн асуулыг нээлттэй үлдээсэн байдаг. Үүнийг ийнхүү нээлттэй, уян хатан үлдээсэн нь НҮБАЗ-ийг улс төрийн шийдвэр гаргах нөхцөлд тохируулан зохицуулах боломжийг бий болгосон хэрэг байв.

НҮБ-ыг үүсгэн байгуулагч гишүүд нь “болзошгүй бүх аюулаас хамгаалахын төлөө ажиллах Аюулгүй байдлын зөвлөлийг”, “онолын хувьд хязгааргүй цар хүрээтэй, аль ч цаг үед, ямар ч арга хэлбэрээр тохиолдож болзошгүй бүх аюул заналд” хариу арга хэмжээ авах чадамжтай тийм байгууллагыг хүсцгээж байжээ.

Гэтэл бодит байдал дээр тус зөвлөлийн байнгын гишүүд нь энэхүү уян хатан байдлыг аливаа болзошгүй аюул заналд хариу арга хэмжээ авах ямарваа үүргээс зайлсхийхэд л ашигласаар ирэв. Үүнээс гадна хэдийгээр 1946 онд батлагдсан ДЭМБ-ын Үндсэн хуулийн өмнөх үгэнд эрүүл мэнд болон аюулгүй байдлын уялдаа холбоог хүлээн зөвшөөрсөн байдаг ч тухайн үеийн хүйтэн дайны нөхцөл байдал нь НҮБАЗ-ийн хэлэлцэх аюулгүй байдалд заналхийлж буй асуудлуудын хүрээг улам бүр хумиж хязгаарлаж өгсөн байдаг. Ингээд зуун солигдох зааг үеэс “уламжлалт бус” буюу уур амьсгалын өөрчлөлт, цар тахал, терроризм ба цахим халдлага зэрэг үндэстэн дамнасан аюул заналхийллийн асуудлуудыг илүү анхаарч эхэлснээр цар тахлыг дахин НҮБАЗ-ийн хэлэлцэх асуудлын жагсаалтад оруулж ирсэн байна. 2000 онд НҮБАЗ-ийн хуралдааны үеэр АНУ-ын зүгээс ХДВХ/ДОХ өвчин нь “Африкт ноцтой аюул заналхийлэл” болоод байна гэсэн асуудлыг дэвшүүлжээ. Үүний үр дүнд 1308 дугаар тогтоолыг батлан гаргасан боловч энэ нь ердөө “олон улсын энхийг сахиулагчдын эрүүл мэндийг хохироож болзошгүй ХДВХ/ДОХ-ын” асуудлыг хүлээн зөвшөөрч, хөндөн үзэх, ерөнхий нарийн бичгийн даргыг “ХДВХ/ДОХ-ын дэгдэлтээс урьдчилан сэргийлэх талаар “сургалт зохион байгуулах цаашдын арга хэмжээ авахыг” хүсэх төдийхөнөөр хязгаарлагдсан байдаг. Энэ бол хэд хэдэн гишүүн

улсын зүгээс НҮБАЗ-ийн дэлхий нийтийн эрүүл мэндийн асуудлыг шийдвэрлэх чадамжийн талаар асуулга тавьсаны дүнд хүрсэн үйл явц байсан юм.

Баруун Африкт 2014 онд дэгдсэн Эбола вирусийн өвчлөл нь НҮБ-ын хамгийн анхны эрүүл мэндийн онцгой байдлын ажиллагаа ба илүү хүчтэй хариу арга хэмжээ авах шалтгаан болсон. Гэвч энэ нь зарим улс орны засгийн газрууд болон ДЭМБ-ын амжилтгүй үйл ажиллагааны дараагаар хийгдсэн байдаг. Ерөнхий нарийн бичгийн дарга Бан Ги Мун НҮБАЗ ба НҮБ-ын Ерөнхий Ассамблейд хандсан албан захидалдаа: “НҮБ-ын Эболатай тэмцэх ажлыг хийхийн тулд ДЭМБ-ын “маш сайн ложистик, үйл ажиллагааны чадавх бүхий стратегийн зорилт, үзэл санаатай мөр зэрэгцэн явах шаардлагатай байна” гэж өгүүлжээ. Ингээд үүнийг дэмжиж НҮБАЗ-өөс 2144 дүгээр тогтоолыг даруйхан гаргажээ. Энэхүү тогтоолыг 130 орон дэмжиж, Баруун Африкийн энэхүү халдварт өвчин нь “олон улсын энх тайван, аюулгүй байдалд заналхийлж байна” гэж үзжээ.

...Гэсэн ч Эбола тахал өвчин халдвар тархсан улс орнуудын тогтвортой байдлыг алдагдуулж, АНУ-д халдварын тохиолдол бүртгэгдэхийг хүртэл энэ өвчний талаарх урьдчилсан бөгөөд маш тодорхой сануулга сэрэмжлүүлгийг үл ойшоосоор байсан байдаг. Ингээд ДЭМБ болон халдвар тархсан улс орнууд энэ өвчний дэгдэлт тархалтын эсрэг хүчин мөхөсдөж буйгаа нотолсны дараа л Ерөнхий нарийн бичгийн дарга нь UNMEER-(UN Mission for Ebola Emergency Response-Эболагийн онцгой байдалд хариу арга хэмжээ авах НҮБ-ын миссион)-ыг хүчээр үүсгэн байгуулсан байдаг.

...Эбола болон UNMEER-ийн үйл ажиллагаа нь ДЭМБ нь хүчирхэг улс орнуудын нөөц баялаг, ашиг сонирголоос хамааралтай байдгийг тодорхой харуулж байна. Тиймээс ДЭМБ нь Дэлхийн Хойд хэсгийн улс орнуудын ашиг сонирхол ба аюулгүй байдлыг эрхэмлэдэг байна. Учир нь тэд өвчний халдвар тархалтын менежмент ба хариу арга хэмжээ зэрэг нь “хэврэгхэн төр” бүхий Дэлхийн Өмнөд хэсгийнхэнд илүү шаардлагатай гэсэн ойлголт төсөөллөөр ажилладаг ажээ... Гэтэл КОВИД-19 цар тахал нь Дэлхийн Хойд хэсэгт илүү хүчтэй бөгөөд хурдацтай тархаж, улмаар газар сайгүй тархсан нь энэхүү ойлголт төсөөллийн хязгаарыг дэлгэн харуулсан хэрэг болсон юм. Үүнээс илүүтэйгээр ДЭМБ-ын бүтэц, санхүүжилт хангалтгүй нь хамгийн гол шалтгаан болжээ. Түүний жилийн төсөв 2,5 тэрбум ам.доллар байна гэх боловч үүнийхээ зөвхөн 20 хувийг л авдаг байна. Энэ мэт түүхэн хязгаарлагдмал талуудыг нь хүлээн зөвшөөрч ДЭМБ-ыг шинэчлэх тухай яриа хэлэлцээр 2020 оны 8 дугаар сард Женев хотноо зохион байгуулагджээ. Энэ үеэр Франц, Германы төлөөлөгчид тус байгууллагыг бэхжүүлэх шаардлагатай байгаа, хөрөнгө санхүүжилт хангалтгүй байгаа тухай, хууль эрх зүйн чадамжгүй болон хэт их гадны нөлөөлөлтэй байгаа зэрэг асуудлуудыг нь хөндсөн хамтын санал дүгнэлтийг бусад төлөөлөгч нарт түгээн илэрхийлж байсан.

Эбола өвчний хямрал, КОВИД-19 цар тахлын аль нь ч дэлхий нийтийн цар тахлын талаарх олон улсын бодлого нь бэлгэ тэмдгийн шинж чанартай ба чухамдаа Майкель Барнеттийн либериад олон улсын дэг ёсны (order) золиослох практик гэж нэрлэсэнтэй адил байдаг ажээ: “хүн төрөлхтөний шатлан захирах бүтэц гэдгийг хүний амь насны харьцангуй үнэ цэнэ, хэний зовж буй асуудал бусдынхаас илүү вэ гэдэг тодорхойлолт, гол төлөв зах зээлийн зарчмаар ажилладаг, ялангуяа цар тахлын үеэр маш тодорхой харагддаг үр дагавруудаар илэрхийлэгдэнэ”. Барнеттийн үзлээр бол “олон улсын дэг ёс зохих хэмжээний золиос шаардаж байхад либериад дэг ёсонд бүх амь нас адилхан бөгөөд адил асаргаа авах эрхтэй хэмээх хүн төрөлхтөн ба хөгжил дэвшлийн итгэл үнэмшилд суурилдаг тул өөрийн үхснийг хүлээн зөвшөөрөхдөө маш хэцүү байна”, хүн

бүр “аливаа өвчин зовлонг” арилгах “үүрэг харицлагатай” байна. КОВИД-19 нь Эболатай адилгүйгээр олон улсын дэг ёсыг дорвитой сорьж буй шалгалт болж байна. Барнеттийн үзсэнээр бол энэ нь бас “Олон улсын харилцааны салбарт олон улсын дэг ёс хэмээх ойлголтыг хэрхэн сонгож бүрэлдүүлэх вэ гэдгийг сорьж байна гэжээ.

НҮБ-ын Аюулгүйн Зөвлөл КОВИД-19-ийн шалгуур

2020 онд НҮБАЗ дээр эрүүл мэндийн хамтын ажиллагааны байгууллага нь Ерөнхий нарийн бичгийн даргын дэлхий нийтээр дайны галыг зогсоох тухай уриалгыг идэвхтэй дэмжих нь зүйтэй байлаа. Дайтагч улс орнуудын зарим нь энэхүү уриалгыг нааштайгаар хүлээн авсан байна. Зөрчилдөж буй талуудын яг хичнээн нь гал зогсоох тухай саналын талаар бодсон нь тодорхойгүй. НҮБАЗ уриалгыг дэмжсэн хэдий ч дайтагч талуудыг шаардан, энхийн хэлэлцээрт хөтлөх боломжтой байлаа. Адаглаад энэ нь КОВИД-19 цар тахлын хямралыг давах олон талт зохион байгуулалтын ажлыг дэмжих дэмжлэг болох байв.

Харин эсрэгээрээ НҮБАЗ үүргээ гүйцэтгэсэнгүй. Батлагдсан тогтоол нь байнгын тавд өчүүхэн төдий, бүр огтоос эрсдэлгүй байсан. НҮБАЗ-ийн тогтоолыг дэмжих гэрээ нь БНХАУ, АНУ болон ОХУ-ын үзэл бодлын зөрүүнээс шалтгаалж хойшлогдсон юм. АНУ болон ОХУ нь дайны галыг зогсоох тухай энэхүү шийдвэр нь Ирак, Афганистан, Сир улсуудад тус тус явуулж буй алан хядагчдын эсрэг үйл ажиллагаанд нь ямар хор уршиг тарьж болох талаар санаа зовцгоож байв. АНУ КОВИД-19 цар тахлын дэгдэлтэд БНХАУ болон ДЭМБ-ыг буруутган, 2021 онд ДЭМБ-аас гарахаа мэдэгдэн Их 7, Их 20, НҮБ болон ДЭМБ-тай хамтран хэрэгжүүлэх олон талт ажиллагааг мухардуулж байлаа. Харин энэ үеэр БНХАУ КОВИД-19 цар тахлын дэгдэлтийг хязгаарлах тус улсын үйл ажиллагааны талаарх олон улсын шүүмжлэлийг үгүйсгэхээр хичээнгүйлэн ажиллаж байсан юм. КОВИД-19 цар тахлын эсрэг хэрэгжүүлж буй үйл ажиллагааны талаар хэдэн сарын турш үргэлжилсэн маргааны үеэр хоёр улс нь НҮБ-ын системийг тэргүүлэх боломжгүй бөгөөд хүсэлгүйгээ илэрхийлж байлаа.

Эцэст нь 3 сарын дараа 2532-р тогтоолыг батлав. Франц болон Тунис зэрэг улсууд уг тогтоолыг батлуулахын тулд шаргуу ажиллав. Тогтоолд КОВИД-19 нь олон улсын энх тайван, аюулгүй байдалд заналхийлэх боломжтой бөгөөд дараагийн 90 хоногийн хугацаанд галаа зогсоохыг шаардсан байна. Гэвч гал зогсоох үйл ажиллагаа хэрэгжээгүй ба Исламын улс, Ал Каида болон бусад холбоотой бүлгийнхний эсрэг цэргийн үйл ажиллагааг гүйцэтгэсэн. Дэлхий нийтээр галаа зогсоох тухай 2532-р тогтоолоор баталсан уриалга нь түүхэндээ анх удаа хийгдсэн хэдий ч хэрэгжээгүй юм.

1945 оноос хойш НҮБАЗ-ийн байнгын гишүүн 5 орон өөрсдийн эрх ашиг, үзэл бодлын зөрөлдөөний улмаас байнга хурцадмал байдалд, зөрчилдөөнтэй байсаар ирсэн. НҮБАЗ-ийн КОВИД-19 цар тахлын эсрэг арга хэмжээ авч чадаагүй байдал нь одоогийн улс төрийн нөхцөл байдал төдийгүй тус байгууллага дотор үүсэн бий болсон шударга бус байдлыг харуулж байгаа хэрэг юм. Ялангуяа одоогийн гишүүнчлэл болон хориг тавих бүрэн эрх нь дайны үеийн холбоотнуудыг эрх мэдэл бүхий олигархиуд болгон хувиргасны үр дүн юм.

КОВИД-19-ийн тархалт нь мөн НҮБ дахь бүтцийн маргаантай асуудлыг ил болгов. Ерөнхий нарийн бичгийн даргын гал зогсоох уриалгыг дэмжин ажиллаагүй болон цар тахалтай дэлхий нийтээрээ нэгдэн тэмцээгүй зэрэг НҮБАЗ-ийн удаа дараа гаргасан алдаанууд нь НҮБ-ын тогтолцоонд гажуудал үүссэн болохыг харуулж байна. Үүний илрэл нь НҮБАЗ, ерөнхий нарийн бичгийн дарга болон НҮБ-ын Ерөнхий Ассамблей хоорондын

хамтын ажиллагааны асуудал. Дүрэмд зааснаар ерөнхий нарийн бичгийн дарга болон Ерөнхий Ассамблей нь НҮБАЗ-д үүрэг өгч ажиллана.

Ерөнхий нарийн бичгийн дарга Гутеррешийн тэмдэглэн хэлснээр “КОВИД-19 нь бидний бүтээн байгуулсан нийгмийн хэврэг суурь бүтцийг рентген туяагаар харж байгаа мэт нэвт харуулж чадлаа. Алдаа дутагдал, худал хуурмаг байдал хаа сайгүй байна: Чөлөөт зах зээл нь хүн бүрт эрүүл мэндийн үйлчилгээг хүргэх боломжтой гэсэн нь худал болохыг, үнэ төлбөргүй асран сувилах ажил нь ажил биш гэсэн нь үлгэр болохыг, бид арьс өнгөөр ялгаварлан гадуурхдаггүй дэлхийд амьдарч байна гэсэн нь төөрөгдөл болохыг, бид бүгд нэгэн завин дээр яваа гэсэн нь эндүүрэл болохыг мэдэж авлаа. Учир нь бид нэгэн далайд хамт сэлж байна гэж үзвэл зарим нь супер дарвуулт завиар сэлж байхад зарим нь салхинд туугдан яваа модны хэлтэрхийнээс зууран явна” гэв. КОВИД-19 нь НҮБ-ын өмнөх болон одоо үеийн бүтцийн тэгш бус байдлыг илрүүлэн, НҮБАЗ-ийн хүлээсэн үүрэг, эрх хэмжээ, холбоо хамаарлыг тогтоон, гишүүн орнуудын хамтын ажиллагаанд шинэчлэлт, өөрчлөлт шаардлагатай болохыг харууллаа.

Дүгнэлт

НҮБ-ын Аюулгүй Байдлын Зөвлөлийн өмнөөс КОВИД-19-ийн талаар хэрэгжүүлж буй олон улсын бодлогыг авч үзвэл ачааны хүндийг АНУ-ын ерөнхийлөгчөөр сонгогдсон Жое Байден болон түүний шинээр бүрдсэн засаг захиргаа үүрч байна гэж үзэхээр байна. Цагаан ордны тэргүүн солигдох нь НҮБАЗ-ийн баримтлах чиг хандлагад нөлөөлөх нь гарцаагүй боловч энэ нь БНХАУ-АНУ хоорондын харилцаанд нөлөөлнө гэсэн хэрэг биш юм. АНУ-ын шинээр байгуулагдсан засаг захиргаа нь олон улсын хэмжээнд баримталж байсан хуучин бодлогоо баримтлах бол энэ нь, Трампын баримталж байсан олон талт бодлогоос үүдэлтэй олон асуудлуудыг шийдвэрлэх шийдлийг санал болгох бус харин КОВИД-19-ийн өмнө болон Трампаас өмнө баримталж байсан хуучны, АНУ-ын тэргүүлдэг хийгээд гол ашгийг нь хүртдэг либерал олон улсын бодлого байх болно. Эцсийн эцэст либерал олон улсын бодлого нь биднийг одоо байгаа газарт маань авчирсан (биднийг хямралаас урьдчилан сэргийлж эсхүл түүнээс гаргаж чадсангүй).

Бид “энгийн” буюу КОВИД-19-ийн өмнөх нөхцөл байдал руугаа эргэн очих боломжгүй, учир нь нэг талаараа коронавирус хүмүүсийг үхүүлсээр байх бөгөөд бусад төрлийн вирусуд ч үүсч бий болно, нөгөө талаар дэлхий ертөнц хувьсан өөрчлөгдсөөр байна. Энэхүү хувирал, өөрчлөлтийн цар хүрээ, явц байдал нь бидэнд ил байх хэдий ч, хамгийн гол нь өөрчлөлтийн учир шалтгааныг бид анхааралтай авч үзэх шаардлагатай.

НҮБАЗ дээрх КОВИД-19-ийн талаарх маргаан дээр тэгш бус байдлыг бий болгон, түүнийгээ үргэлжлүүлэн авч явсаар байгаа олон улсын харилцаан дахь голлон тоглогчдын талаар цохон тэмдэглэсэн байна. НҮБ-ын Ерөнхий нарийн бичгийн дарга Гутеррешийн хэлснээр “колонилол өв залгамжлагдан үргэлжилсээр байна”. Үүнээс үзвэл, цар тахал болон цаг уурын өөрчлөлтийн эсрэг арга хэмжээ авч болохоор хэмжээний хугацаа өнгөрсөн хэдий ч хангалттай арга хэмжээ аваагүй НҮБ-ын Ерөнхий Ассамблей нь 1974 онд Олон улсын эдийн засгийн шинэ горимыг баталсан тунхаглалаараа тэгш бус байдлыг бий болгосон шигээ колонилолыг үргэлжлүүлэх талбар хэвээр үлдэх үү? Бид ийм дэлхийг хүсэх үү?

Олон улсын харилцааны онол нь дэлхийг олон улсын дайн болон олон улсын хамтын ажиллагаа, эмх замбараагүй байдал болон дэг журам, реализм болон идеализм гэсэн 2 туйлт ойлголтоос цааш төсөөлөхдөө муу байдаг. НҮБАЗ-ийн КОВИД-19-тэй холбоотой бүтэлгүйтэл болон уур амьсгалын өөрчлөлтийн томоохон сорилтын хүрээнд, үзэл

баримтлал, бүтцийн хувьд урьдны адил байхад НҮБАЗ-ийн шинэчлэлийн талаар ярилцах нь цаг үрсэн хэрэг юм. НҮБ-ын систем бүхэлдээ өөрийн үүсгэн байгуулсан бүтэц, бүрэлдэхүүнд өөрчлөлт оруулна гэдэг нь тун бүрхэг асуудал юм. Харин НҮБАЗ нь тус байгууллага дотор өөрчлөлт, шинэчлэлт шаардлагатай ганц бүрэлдэхүүн хэсэг нь биш бөгөөд дэлхий ертөнцийг төсөөлөх шинэ арга зам, улс орнуудын хамтын ажиллагааны шинэ хувилбаруудыг эрэлхийлэх шаардлагатай байна.

ДЭЛХИЙН УДИРДАГЧДЫН УУЛЗАЛТААР ТОМООХОН УЛС ГҮРНҮҮДИЙН ДУНД ТЭГШ БУС БАЙДАЛ ӨСӨН НЭМЭГДЭХИЙН ХЭРЭЭР ХУРЦАДМАЛ БАЙДАЛ ДААМЖИРЧ, УЛМААР НҮБ-ЫН ШИНЭЧЛЭЛИЙН ТАЛААР ТОХИРОЛЦООНД ХҮРЭХЭД УЛАМ БҮР ХҮНДРЭЛТЭЙ БОЛЖ БАЙГААГ ОНЦОЛЖ БАЙНА²⁶³

Нэгдсэн Үндэстний Байгууллага (АР) - Бараг 1 сая хүний амь насыг авч одсон коронавирус НҮБ-ын улс орнуудыг нэгтгэж чадаагүй бөгөөд дэлхийн байгууллагыг шинэчлэх уриалга гаргаснаар дэлхийн өнцөг булан бүрд өөр өөр сорилтуудыг даван туулж байна.

НҮБ-ын Ерөнхий нарийн бичгийн дарга Антонио Гутерреш: "Цар тахал бол олон улсын хамтын ажиллагааны тод сорилт бөгөөд бидний үр дүнтэйгээр даван туулах нь шалгуур болох юм." Мөн тэрээр "Манлайлал ба эрх мэдлийн хоорондох холбоо тасарч байна" гэж хэлээд, 21 дүгээр зууны харилцан шүтэлцээтэй ертөнцөд "эв нэгдэл бол бидний ашиг сонирхол юм", "хэрэв бид энэхүү бодит байдлыг ойлгож чадахгүй бол бүгд хохирол амсах болно" гэдгийг сануулсан юм.

Ерөнхий Ассамблейд анх удаа дэлхийн удирдагчдын виртуал уулзалт болж, томоохон улс гүрнүүдийн хооронд үүссэн хурцадмал байдал, баян, ядуу орнуудын тэгш бус байдал улам бүр нэмэгдэж, НҮБ-ын 193 гишүүн орнууд томоохон асуудлаар тохиролцоход улам хүнд болж байгааг онцоллоо. Дэлхийн 2 дугаар дайны үнс нурман дундаас 50 гишүүнтэйгээр өндийн боссон НҮБ нь тэр үеэс хойш эрс өргөжөн тэлсэн билээ. Эдгээр үүсгэн байгуулагч улсууд АНУ-ын Сан Франциско хотод "хойч үеэ дайны гамшгаас хамгаалах болно" хэмээн тангараг өргөж, НҮБ-ын Дүрмийг баталснаас хойш 75 жилийн дараа тэгш бус байдал, өлсгөлөн, уур амьсгалын асар их хямралд автсан, дэлхий даяар зэвсэгт мөргөлдөөн үргэлжилсэн хэвээр байна.

Швейцарын Ерөнхийлөгч Саймонетта Соммаруга: "Бид үүнд НҮБ-ыг шүүмжилж болох боловч НҮБ-ыг буруутгахдаа бид хэний тухай яриад байна вэ?" хэмээн асуугаад, "НҮБ гэдэг бол түүний гишүүн орнууд гэсэн үг. Тийм учраас бид өөрсдийнхөө тухай ярьж байна гэсэн үг. Гэхдээ бас НҮБ-ын үйл ажиллагаанд саад болох гишүүн улс ч бас нэлээд байна." гэж хэлсэн юм.

Аюулгүй байдлын зөвлөлийн хуралдаан дээр хориг тавьсан таван байнгын гишүүний хоёр нь АНУ, Хятад улсууд байсан бөгөөд тэд бие биенээ коронавирусийг үл тоомсорлож, улс төржсөн гэж буруутгах үед хурцадмал байдал тодорхой харагдаж байсан. ОХУ сүүлийн жилүүдэд ойрын холбоотон Бээжинг дэмжиснээр олон улсын энх тайван, аюулгүй байдлыг сахин хамгаалах үүрэгтэй НҮБ-ын хамгийн хүчирхэг байгууллага илүү гүнзгий хямарч, Сири дэх зэвсэгт мөргөлдөөн зэрэг томоохон асуудлыг шийдвэрлэх боломжгүй болжээ.

Францын Ерөнхийлөгч Эммануэл Макрон: НҮБ нь "жижиг зүйл дээр ч тохиролцоход маш

²⁶³ <https://apnews.com/article/virus-outbreak-antonio-guterres-archive-united-nations-united-nations-general-assembly-0848c358291362abfdce330b7b5e6420>

их бэрхшээлтэй", "хүчгүйдэх эрсдэл өндөр" болсон гэж хэллээ. "Манай нийгэм хэзээ ч ийм харилцан хамааралтай болж байгаагүй. Энэ бүхэн болж байгаа энэ цаг мөчид бид хэзээ ч ийм зохицолгүй, уялдаа холбоогүй байж болохгүй" гэдгийг тэрээр нэмж хэлэв.

Кени Улсын Ерөнхийлөгч Ухуру Кениатта: "75 настай НҮБ нь гишүүн орнуудынхаа ихэнхээс, ялангуяа дэлхийн хүн амын 96 хувиас ахмад" болохыг цохон тэмдэглэв. Мөн тэрээр "Мэдээж хэрэг дэлхийн хүн амын дийлэнх нь өнөөдөр үүсээд буй нөхцөл байдалтай холбоогүй" гэж хэлээд, "Өнөөдрийн дэлхийд үүсээд буй нөхцөл байдал юунаас болж байна вэ?" гэсэн асуултыг тавилаа.

Олон удирдагчдын хувьд, НҮБ-ын хамгийн чухал үүрэг болох зохицуулах эрх мэдэл нь бүх үндэстнүүдийг нэг дор цуглуулж, ярилцах явдал юм. Гэхдээ дүрмийнхээ талаар олон бухимдалтай байдаг 193 улстай 75 жилийн ойд зориулсан тунхаглал зэрэг гол баримт бичгийнхээ талаар харилцан зөвшилцөх гэж хэдэн сарын турш хэлэлцээр хийсэн. 1979 оноос эхэлж 40 жилийн турш эцэс төгсгөлгүй үргэлжилсэн хамгийн маргаантай мэтгэлцээн бол Аюулгүй байдлын зөвлөлийг шинэчлэх асуудал байв. Дэлхийн хоёрдугаар дайны төгсгөлд АНУ, Хятад, Орос, Франц, Их Британи гэсэн байнгын таван гишүүнээс тус олон улсын хүчний бүтэц бүрдсэн байдаг. Зөвлөлийн бусад 10 орон тоонд бусад гишүүн улс хоёр жилийн хугацаатайгаар ээлжлэн суудаг. Дэлхийн өнөөгийн бодит байдлыг харгалзан 15 гишүүнтэй энэхүү зөвлөлийг шинэчлэн сайжруулахыг өргөн хүрээнд дэмжиж байгаа боловч хүчин чармайлт нь үндэсний болон бүс нутгийн өрсөлдөөнд автсан хэвээр байна. 2005 онд, гүн хуваагдал нь Ерөнхий ассамблейг өргөжүүлэх тухай гурван өрсөлдөгчийн тогтоолыг хүчингүй болгоход хүргэсэн юм. Герман, Япон, Бразил, Энэтхэг зэрэг улсын хувьд 25 гишүүнтэй зөвлөлд хориг тавих эрхгүй нэг байнгын орон тоотой байхыг хүссэн. Итали, Пакистан зэрэг дунд зэрэглэлийн орнуудын бүлэг байнгын бус 10 суудалтай, 25 гишүүнтэй болгохыг хүсэж байв. Харин Африкийн холбоо нь 26 гишүүнтэй болгож, зөвлөлд зургаан байнгын гишүүний орон тоо нэмэхийг хүссэн бөгөөд үүнээс хоёр нь хориг тавих эрхтэй Африкийн, тав нь байнгын бус байх ёстой гэж үзсэн. Тэр үед дэлхийн удирдагчид зөвлөлийг "илүү өргөн хүрээнд төлөөлөлтэй, үр ашигтай, ил тод" байлгахын тулд даруйхан шинэчлэхийг уриалсан юм.

Гэгээн Люсиагийн Ерөнхий сайд Аллен Частанет: бусад улс орнуудтай "бичвэрт суурилсан хэлэлцээрийг хөхүүлэн дэмжиж, шинэчлэлийн ажлыг түргэсгэх болно" гэдгээ илэрхийлэв.

Энэтхэгийн Ерөнхий сайд Нарендра Мод: "НҮБ-ын шийдвэр гаргах бүтцээс гадуур Энэтхэгийг хэр удаан байлгах вэ?" 1.3 тэрбум хүнтэй Энэтхэг бол дэлхийн хамгийн том ардчилал бөгөөд дэлхийн хүн амын 18 хувийг эзэлдэг "энэхүү агуу байгууллагын хамаарлыг хадгалахын төлөө" тууштай ажиллана гэдгээ илэрхийллээ.

Намбиагийн Ерөнхийлөгч Хэйж Гейнгоб: өнгөрсөн жилийн Ерөнхий ассамблейн уулзалтын үеэр 75 жилийн ой нь зөвлөлийн шинэчлэлийг хийх "боломж" олдоно гэж найдаж байсан боловч ийм зүйл болоогүйд харамсаж байгаагаа хэлэв.

Аргентины Ерөнхийлөгч Альберто Фернандес: "НҮБ-ын хувьд Аюулгүй байдлын зөвлөлийн шинэчлэл төдийгүй бүрэн эрхээ хэрэгжүүлэхийн тулд шинэ эрч хүч хэрэгтэй" гэж хэллээ. Мөн тэрээр "Бидэнд үндэстний үнэт зүйлсэд суурилсан, технологийн асар том өөрчлөлтийг багтаасан, илүү хүмүүнлэг, илүү ардчилсан, илүү хүртээмжтэй нийгмийг бий болгох НҮБ 4.0 хэрэгтэй байна" гэж нэмж хэлсэн юм.

Германы Канцлер Ангела Меркель: "Тодорхой шийдвэр гаргах шаардлагатай үед Аюулгүй байдлын зөвлөл гацаанд орчихдог", НҮБ-д шинэчлэл хийх хэрэгцээ шаардлага

нь “21 дүгээр зууны дэлхийн сорилтуудтай хөл нийлүүлэх” явдал юм гээд, "Төгсгөлд нь, НҮБ-ын гишүүд нэгдмэл байхын хэрээр үр дүнтэй ажиллаж чадна" хэмээн онцлон тэмдэглэв.

Хоёрдугаар хэсэг: НҮБ-ын Тогтвортой хөгжлийн зорилт 2030 хөтөлөр ба Монгол Улсын талаарх товч мэдээлэл

МОНГОЛ УЛСЫН ТОГТВОРТОЙ ХӨГЖИЛ - 2030

“Тогтвортой хөгжлийн зорилт-2030” нь нийгэм, эдийн засаг, байгаль орчин гэсэн гурван тулгуурт суурилан тогтвортой хөгжилд хүрэх дэлхийн нийтийн урт хугацааны бодлогын баримт бичиг юм.

Дэлхийн Тогтвортой Хөгжлийн Зорилт (ТХЗ)-ын 17 зорилго, 169 зорилт нь манай улсын ТХҮБ-2030-ын 4 бүлэг, 44 зорилт дараах байдлаар уялдаж байгаа юм. Дэлхийн ТХЗ-ын шалгуур 241 үзүүлэлтээс МУ-д хамааралгүй 13 үзүүлэлтийг хасч, үлдсэн 228 үзүүлэлтийг 335 үзүүлэлт болгон өргөтгөсөн.

ТХЗ-уудыг хэрэгжүүлэхэд үндэсний хэмжээнд хийж буй үйл ажиллагааны талаар

- Монгол Улсын хөгжлийн бодлогын баримт бичгийг төлөвлөх, хэрэгжүүлэх, хяналт шинжилгээ, үнэлгээ хийх үе шат, баримтлах зарчим, оролцогч талуудын эрх, үүрэг, хариуцлагыг тодорхойлох, хөгжлийн бодлого төлөвлөлтийн нэгдсэн тогтолцоог бүрдүүлэх зорилгоор УИХ-аас МУ-ын “Хөгжлийн бодлого, төлөвлөлтийн тухай” хуулийг 2015 оны 11-р сард баталсан.
- Монгол Улсын хэрэгжүүлэх яамдын сайд нарыг оролцуулсан Ерөнхий сайдаар ахлуулсан Тогтвортой хөгжлийн үндэсний хороог 2016 онд байгуулсан.
- ТХЗ-уудын үндэсний үзүүлэлтийг тодорхойлох, суурь болон хүрэх зорилтот түвшинг тодорхойлох 8, аргачлал, арга зүйг боловсруулах 1, нийт 9 ажлын хэсэг байгуулагдсан бөгөөд тус ажлын хэсгээр Монгол Улсын хэмжээнд 326 үзүүлэлтүүдийг тодорхойлох боломжтой гэсэн үр дүн гарсан байна.
- УИХ-ын 2016 оны 7 дугаар сарын 21-ны өдрийн 12 дугаар тогтоолоор төрийн захиргааны байгуулалтын тогтолцоо, бүтцийн ерөнхий бүдүүвчийг шинэчлэн баталж, Ерөнхий сайдын эрхлэх асуудлын хүрээнд “Үндэсний хөгжлийн газар”-ыг байгуулсан.

- ТХЗ-ын дэд хороог УИХ-ын нийгмийн бодлого боловсрол соёл шинжлэх ухааны байнгын хорооны дэргэд байгуулан ажиллаж байна.
- ТХЗ-ын хэрэгжилтийг дүгнэх шалгуур үзүүлэлтүүдийн гарах бэлэн байдал Үндэсний Статистикийн хороо, НҮБХХ-тэй хамтарсан болон ҮСХ-ноос бие даасан 3 удаагийн үнэлгээг хийсэн.

Тогтвортой хөгжлийн зорилтын 17 зорилтын хүрээнд хийгдсэн ажил

1. Ядуурлыг устгах (7 зорилт 14 үзүүлэлт)

Монгол Улсын Тогтвортой хөгжлийн үзэл баримтлал 2030, Засгийн газрын 2016-2020 оны үйл ажиллагааны хөтөлбөр, Гурван тулгуурт хөгжлийн бодлогын баримт бичигт тусгагдсан ажилгүйдэл, ядуурлыг бууруулах зорилтууд нь Ажилгүйдэл, ядуурлыг бууруулах үндэсний хөтөлбөрийг боловсруулсан

Төрөөс авч буй арга хэмжээ:

- Хүүхдийн мөнгө (Нийгмийн халамжийн тухай хуулийн 13.1.5-д заасан хүүхдийн мөнгөн тэтгэмжийг өрхийн мэдээллийн нэгдсэн санд бүртгэгдсэн өрхийн 0-18 хүртэлх насны, хүүхдийн мөнгөн тэтгэмж авах хүсэлт гаргасан хүүхэд бүрд сар бүр бэлэн мөнгөөр олгох УИХ-ын № 96 тогтоол)
- “Цалинтай ээж” хөтөлбөр хэрэгжүүлэх, Өрх толгойлсон эх /эцэг/-ийн нийгмийн хамгааллын хуулийг 2018 онд баталсан.
- Зорилтот өрхийн хөгжил, хамгааллыг сайжруулах үндэсний хөтөлбөр (Засгийн газрын 2016 оны 16 дугаар тогтоолын хавсралт)

2. Өлсгөлөнг зогсоох (8 зорилт 13 үзүүлэлт)

Тогтвортой хөгжлийн “Өлсгөлөнг зогсоох” талаарх 2-р Зорилгод хүрэх шалгуур үзүүлэлтүүд тухайлбал, Хоол тэжээлийн дутагдлын тархалт (2.1.1) болон Хүнсний баталгаат байдлын алдагдлыг тооцсон хэмжүүрт үндэслэн хүн амын дундах хүнсний баталгаат байдлын дунд болон хүнд хэлбэрийн тархалт (2.1.2)-ыг одоогийн байдлаар Монгол улсын хэмжээнд тогтоогоогүй байгаа бөгөөд энэ талаар холбогдох байгууллагууд НҮБ-ын ХХААБ-тай хамтран ажиллаж байна.

Төрөөс авч буй арга хэмжээ:

- Монгол Улсын Засгийн Газраас “Эрүүл хүнс-Эрүүл Монгол хүн” үндэсний хөтөлбөрийг батлан хэрэгжүүлж байна.
- Өсөлтийн хоцрогдолтой 5 хүртэлх насны хүүхдийн дунд хоол тэжээлийн дутагдлын тохиолдлыг 2000-2017 онд 29,8 хувиас 2,3 хувь болгож бууруулсан.

3. Эрүүл мэндийг дэмжих (13 зорилт 23 үзүүлэлт)

Төрөөс авч буй арга хэмжээ:

- “Мансууруулах эм, сэтгэцэд нөлөөт бодисын хууль бус эргэлттэй тэмцэх үндэсний хөтөлбөр”-ийг Засгийн газрын 2017 оны 03 дугаар сарын 07-ны өдрийн 77 дугаар тогтоолоор баталж, ХЗДХ-ийн сайдаар ахлуулсан Үндэсний хороог байгуулсан.
- Засгийн газраас сүүлийн 20 жилийн хугацаанд “Нөхөн үржихүйн эрүүл мэнд” үндэсний дөрвөн хөтөлбөр (1997-2016), “Эхийн эндэгдлийг бууруулах стратеги” (2001-2004, 2005-2010), “Нөхөн үржихүйн эрүүл мэндийн эм, хэрэгслийн аюулгүй

байдал, тогтвортой хангамж стратеги” (2009-2013), “Эх, нярайн эрүүл мэнд стратеги” (2011-2015), “Нярайн эрт үеийн нэн шаардлагатай тусламж, үйлчилгээг хэрэгжүүлэх стратеги” (2014-2020), “Нярайн тандалт, шинжилгээний хөтөлбөр” (2014-2020) зэрэг 10 гаруй бодлогын баримт бичгийг хэрэгжүүлсэн.

- “Эх, хүүхэд, нөхөн үржихүйн эрүүл мэнд” үндэсний хөтөлбөрийг Засгийн газрын 2017 оны 78 дугаар тогтоолоор батлан хэрэгжүүлж байна.
- Хүн амын эрүүл мэндийн талаар Монгол Улсын төрөөс баримтлах бодлого болон холбогдох бусад хууль тогтоомжийг хэрэгжүүлэхэд дэмжлэг үзүүлж ДЭМБ, НҮБ-ын Хүүхдийн сан, НҮБ-ын Хүн амын сан нь Монгол Улсын Засгийн газар болон бусад оролцогч талуудтай нягт хамтран ажиллаж байна. Эдгээр хүчин чармайлтын үр дүнд уушгины хатгалгаанаас сэргийлэх вакцин (PCV)-ы дархлаажуулалт, бичил тэжээл, жирэмслэлтээс хамгаалах хэрэгслийг худалдан авах хөрөнгө Монгол Улсын 2019 оны эрүүл мэндийн салбарын төсөвт тусгагдсан.

4. Чанартай боловсролыг дэмжих (10 зорилт 11 үзүүлэлт)

- Сургуулийн өмнөх боловсролын сайжруулсан хөтөлбөр (2019-2020) хичээлийн өмчийн хэлбэр харгалзалгүй авч хэрэгжүүлсэн.
- ЕБС-ийн багш нарт зориулсан Мэдээллийн технологийн чадавхын үндэсний стандарт боловсруулж, Хөдөлмөр, нийгмийн хамгааллын яамтай хамтран Техник мэргэжлийн боловсрол, сургалт болон ур чадварын сургалтын талаарх бодлогод үнэлгээ хийж бодлогын баримт бичгийн төслийг боловсруулсан.
- Монгол Улсын дээд боловсролын байгууллагуудын чадавхыг бэхжүүлэх, тэдний олгож байгаа мэргэжил мэргэшлийн стандартыг олон улсын түвшинд зөвшөөрөгдөх нөхцөлийг бүрдүүлэх чиглэлээр НҮБ-аас дэмжлэг үзүүлж байна.

5. Жендерийн эрх тэгш байдлыг хангах (9 зорилт 14 үзүүлэлт)

Төрөөс авч буй арга хэмжээ:

- Жендерийн эрх тэгш байдлыг хангах тухай хууль, Засгийн газрын 2016-2020 оны үйл ажиллагааны хөтөлбөрийн зорилтыг хэрэгжүүлэх зорилгоор Жендерийн эрх тэгш байдлыг хангах үндэсний хөтөлбөр, 2017-2021 батлагдсан.
- Жендерийн үндэсний хорооны ажлын албыг Монгол Улсын Ерөнхий сайдын дэргэд ажиллуулах болсон.

6. Баталгаат ундны ус, ариун цэврийн байгууламжаар хангах Жендерийн эрх тэгш байдлыг хангах

- “Улаанбаатар хотын төв цэвэрлэх байгууламжийг шинээр барих төсөл” хэрэгжүүлж байна.

7. Сэргээгдэх эрчим хүчийг нэвтрүүлэх (5 зорилт 6 үзүүлэлт)

Төрөөс авч буй арга хэмжээ:

- Үндэсний зорилтот хувь нэмэр зорилгын хэрэгжилтийг МУ-ын Засгийн газраас Эрчим хүчний дунд хугацааны хөтөлбөр баталсан. (2018 оны 325-р тогтоол)

8. Зохистой хөдөлмөр ба эдийн засгийн өсөлтийг дэмжих Жендерийн эрх тэгш байдлыг хангах (12 зорилт 17 үзүүлэлт)

Төрөөс авч буй арга хэмжээ:

- Жижиг дунд үйлдвэрлэлийг дэмжих санд 2016 онд 56.7, 2017 онд 50.6, 2018 онд 65 тэрбум төгрөгийг улсын төсвөөс санхүүжүүлсэн.
- 2018 онд 136 төсөлд 3%-ийн хүүтэй зээл олгосон.

9. Инноваци болон дэд бүтцийг хөгжүүлэх (8 зорилт 12 үзүүлэлт)

Төрөөс авч буй арга хэмжээ:

- Инновацийн тухай хуулийн 6.1.1, Засгийн газрын 2016-2020 оны үйл ажиллагааны хөтөлбөрийн 3.2.29-д Инновацийн талаар төрөөс баримтлах бодлогыг боловсруулан гаргахаар заасны дагуу инновацийг хөгжүүлэх үндсэн зорилго, зорилт, үйл ажиллагааны гол чиглэлийг тодорхойлсон “Төрөөс инновацийн талаар баримтлах бодлого”-ыг боловсруулсан.

10.Тэгш бус байдлыг бууруулах(10 зорилт 11 үзүүлэлт)

Төрөөс авч буй арга хэмжээ:

- “Ядуурлын үндсэн үзүүлэлтийг тооцох болон өрхийн амьжиргааны түвшинг тодорхойлох аргачлалыг шинэчлэх, судалгааг 2018 онд хийсэн.

11.Ээлтэй хот иргэдийн оролцоог дэмжих(10зорилт 15 үзүүлэлт)

Төрөөс авч буй арга хэмжээ:

- МУ-ын Засгийн газрын 2016-2020 оны үйл ажиллагааны хөтөлбөр-ийн Барилга, хот байгуулалтын чиглэлээр авч хэрэгжүүлэх үйл ажиллагааны 2.89-д Улаанбаатар хот болон томоохон хотуудыг дахин төлөвлөж, хөгжүүлэх бодлогын хүрээнд барилга байгууламжийг шинэчлэх, гэр хорооллын дахин төлөвлөлтийн төсөл, хөтөлбөрийг хэрэгжүүлж, агаарын бохирдлыг бууруулах нөхцөлийг бүрдүүлнэ гэж заасан.
- УИХ-аас 2017 оны 3 дугаар сард батлан гаргасан “Агаар, орчны бохирдлыг бууруулах Үндэсний хөтөлбөр”-ийн зорилтуудыг хэрэгжүүлэхэд Засгийн газар онцгой анхаарал ажиллаж байна.

12. Хариуцлагатай хэрэглээг дэмжих(11 зорилт 13 үзүүлэлт)

Төрөөс авч буй арга хэмжээ:

- “Хог хаягдлын менежментийг сайжруулах үндэсний хөтөлбөр”-т дахин ашиглах, сэргээн ашиглах, дахин боловсруулах хог хаягдлын бүртгэл, мэдээллийг нарийвчлан авч байх асуудлыг 2014 оноос эхлэн хэрэгжүүлэхээр шийдвэр гарсан.

13. Уур амьсгалын өөрчлөлтийн үр нөлөөг багасгах (5 зорилт 8 үзүүлэлт)

Төрөөс авч буй арга хэмжээ:

- Уур амьсгалын өөрчлөлтийн тухай Парисын хэлэлцээрт 2016.09 сард нэгдэн орсон.
- Уур амьсгалын өөрчлөлтийн тухай үндэсний хөтөлбөр 2011-2021
- Цөлжилттэй тэмцэх үндэсний хөтөлбөр 2010-2020 нь 2 үе шаттайгаар 9 дэх жилдээ хэрэгжиж байгаа бөгөөд БОАЖЯ-ны сайдаар ахлуулсан Цөлжилттэй тэмцэх үндэсний хороо ажилладаг.

- Төрөөс аж үйлдвэрийн талаар баримтлах бодлого 2015-2030
- “АЛТ-2” Үндэсний хөтөлбөр (2017-2020)
- Төрөөс газрын тосны салбарыг хөгжүүлэх талаар баримтлах бодлого 2018-2027 хөтөлбөрүүд хэрэгжиж байна.

14. Далай тэнгисийн нөөцийг хамгаалах(12 зорилт 14 үзүүлэлт)

Төрөөс авч буй арга хэмжээ:

- АМТХ-иар хайгуулын тусгай зөвшөөрлийг өргөдлөөр олгохоор заасан, хүсэлт гаргасан дарааллаар олгох болсон.

15.Хуурай газрын экосистемийг хамгаалах(12 зорилт 14 үзүүлэлт)

Төрөөс авч буй арга хэмжээ:

- Озоны үе давхаргыг хамгаалах тухай Венийн конвенц, Биологийн төрөл зүйлийн тухай конвенц, Уур амьсгалын өөрчлөлтийн тухай Нэгдсэн Үндэстний Байгууллагын ерөнхий конвенц, Аюултай хог хаягдлыг хил дамжуулан тээвэрлэх, зайлуулахад хяналт тавих тухай Базелийн конвенц, Уур амьсгалын өөрчлөлтийн тухай Нэгдсэн Үндэстний Байгууллагын ерөнхий конвенцийн Киотогийн протокол зэрэг хүрээлэн буй орчны эрхийн асуудлыг тусгасан олон улсын 18 гэрээнд нэгдэн орж, мөн тогтвортой хөгжлийг дэмжих Нэгдсэн Үндэстний Байгууллагын хөтөлбөр болох Ногоон эдийн засгийн төлөөх түншлэл хөтөлбөрт нэгдэн орсон анхны оролцогч улсын нэг болсон.

16. Энхтайван, шударга ёсыг цогцлоох(12 зорилт 23 үзүүлэлт)

Төрөөс авч буй арга хэмжээ:

- Эрүүгийн хуулийн шинэчилсэн найруулгаар хүүхдийн эсрэг гэмт хэрэг бүхий бүлгийг 2015 онд нэмж оруулсан.
- Хүүхдийн эрхийн тухай хуулийг 2016 онд батлахдаа аливаа хэлбэрээр хүүхдийг хүчирхийлэхийг хориглож, хүүхэд бүхий л орчинд зодож шийтгүүлэхээс ангид байх эрхийг тусгайлан баталгаажуулсан болно.
- 2017 онд Хүүхэд хөгжил, хамгааллын үндэсний хөтөлбөрийг баталсан.
- Монгол Улс Хүүхдийн эсрэг хүчирхийллийг эцэслэх дэлхийн түншлэлд нэгдсэн.

17. Хөгжлийн төлөөх түншлэлийг бэхжүүлэх(19 зорилт 27 үзүүлэлт)

Төрөөс авч буй арга хэмжээ:

- “Тулгамдаж байгаа гадаад өрийн асуудлыг эдийн засаг, төлбөрийн тэнцэлд дарамт учруулахгүйгээр бүтцийг өөрчлөн зохицуулж, гадаад өрийн дотоодын нийт бүтээгдэхүүнд эзлэх хувийг 2020 он гэхэд 58.6 хувиас, 2025 он гэхэд 50 хувиас, 2030 он гэхэд 40 хувиас хэтрүүлэхгүй байж, өрийн зохистой түвшинг хангах” гэж тусгагдсан.

Засгийн газраас цар тахлын нийгэм, эдийн засгийн нөлөөллийг бууруулах иргэдийн амьжиргааг дэмжих чиглэлээр авсан арга хэмжээний тойм

Засгийн Газрын 2020 оны 01-р сарын 26-ны өдрийн “Шинэ коронавирусийн эрсдэлээс урьдчилан сэргийлэх чиглэлээр авч хэрэгжүүлэх зарим арга хэмжээний тухай” 30-р тогтоол баталсанаас хойш Монгол Улсын хэмжээнд нийтдээ коронавирусийн цар

тахалтай холбоотой 1 хууль, УИХ-ын 4 тогтоол, Засгийн газрын 36 тогтоол батлагдсан байна. Тухайлбал,

1. Коронавируст халдварын цар тахлаас урьдчилан сэргийлэх, тэмцэх, нийгэм, эдийн засагт үзүүлэх сөрөг нөлөөллийг бууруулах тухай хууль: Коронавируст халдварын цар тахлаас урьдчилан сэргийлэх, тэмцэх, нийгмийн эрүүл мэндийг хамгаалах, хүний эрхэд тодорхой хязгаарлалт хийх, холбогдох шийдвэрийг шуурхай гаргах, нийгэм, эдийн засагт үзүүлэх сөрөг нөлөөллийг бууруулах, зохион байгуулалтын асуудлыг Засгийн газар онцгой журмаар шийдвэрлэхтэй холбогдсон харилцааг зохицуулах юм.

2. УИХ-ын 2020 оны 04-р сарын 09-ний өдрийн 21-р тогтоол: Коронавируст халдвар /COVID-19/-ын цар тахлын үед иргэдийн эрүүл мэнд, орлогыг хамгаалах, ажлын байрыг хадгалах, эдийн засгийг идэвхжүүлэх багц арга хэмжээний тухай тогтоолыг баталсан.

3. УИХ-ын 2020 оны 04 дүгээр сарын 29-ний өдрийн 32-р тогтоол: Коронавируст халдвар /КОВИД-19/-ын цар тахлын үед санхүү, эдийн засгийн тогтвортой байдлыг хангах, эрсдэлээс урьдчилан сэргийлэх, төрийн үйлчилгээнд цахим шилжилт хийх арга хэмжээний тухай

4. Монгол Улсын Засгийн газрын 2020 оны 03-р сарын 27-ны өдрийн 114-р тогтоол: Эдийн засгийг дэмжих чиглэлээр авах зарим арга хэмжээг баталсан.

5. Монгол Улсын Засгийн газрын 2020 оны 05-р сарын 06-ны өдрийн 167-р тогтоол: Коронавируст халдвар (COVID-19)-ын цар тахлын үед төсвийн Зохицуулалт хийх зарим арга хэмжээний тухай

6. Монгол Улсын Засгийн газрын 2020 оны 11-р сарын 18-ны өдрийн 183-р тогтоол: Бүх нийтийн бэлэн байдлын зэрэгт шилжүүлсэнтэй холбогдуулан эдийн засгийг дэмжих чиглэлээр авах арга хэмжээний тухай

7. Нийгмийн эмзэг бүлгийг эдийн засгийн хямралаас хамгаалах хөтөлбөрийн хоёр дахь багц арга хэмжээг авч хэрэгжүүлсэн. Энэ удаа зорилтот бүлгийн ард иргэдэд туслах зорилгоор дотоодын нийт бүтээгдэхүүний 2%-тай тэнцэх хэмжээний санхүүгийн туслалцаа үзүүлэх төсөв батлав. (2020.05.06) Энэхүү олгогдож буй мөнгөн тусламжийн арга хэмжээнүүдийг Засгийн газраас бусад зардлаа танах замаар нөхнө хэмээн заасан байна.

8. Монгол Улсын Засгийн газрын хуралдаанаар Ковид-19 үеэр авч хэрэгжүүлж буй эдийн засгийн арга хэмжээг дахин сунгасан. (2020.08.05)

Эдийн засгийн тогтвортой хүрээнд хийгдсэн ажил

Үүнд:

- Зарим импортын хүнсний бараа бүтээгдэхүүн мөн эм эмнэлгийн хэрэгслүүдийг татвараас чөлөөлөх,
- Хүүхдийн мөнгө, ажилгүйдлийн тэтгэмжийг нэмэгдүүлэх,
- 2020 оны 9 дүгээр сарыг дуустал аж ахуйн нэгжүүдийг нийгмийн даатгалын шимтгэлээс чөлөөлөх,
- Хөгжлийн банкнаас жижиг дунд үйлдвэрлэл эрхлэгчдэд зээлийн батлан даалт гарган, ноолууран бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэгчдэд олгох хөнгөлөлттэй зээлийн хэмжээг нэмэгдүүлэх арга хэмжээнүүдийг авсан. (2020.03.27)
- Хүүхдийн мөнгөн тэтгэмжийг цаашид нэмэгдүүлэх,
- Хүнсний талон олгох,

УИХ.МН
СУДАЛГААНЫ САН

- Өндөр настан, хөгжлийн бэрхшээлтэй, өрх толгойлсон эцэг эхчүүд болоод бүтэн болон хагас өнчин хүүхдүүдэд олгох нийгмийн халамжийн тэтгэмжийг нэмэгдүүлэх зэрэг арга хэмжээ авч хэрэгжүүлсэн.
- Хүүхдийн мөнгийг 100,000 төгрөг хэвээр үлдээх,
- Аж ахуйн нэгжийг орлогын албан татвараас чөлөөлөх,
- Түрээсийн орлогын албан татвараас чөлөөлөх,
- Импортын зарим бараа бүтээгдэхүүнийг гаалийн болон нэмүү өртгийн албан татвараас чөлөөлөх
- Хүнсний талоны хүрэлцээг нэмэгдүүлэх,
- Нийгмийн халамжийн тэтгэмжийг нэмэгдүүлэх,
- Нийгмийн даатгалын шимтгэлийг бууруулах зэрэг арга хэмжээ хэрэгжүүлсэн бөгөөд эдгээрт дотоодын нийт бүтээгдэхүүний 7.5 орчим хувьтай тэнцэх төсвийг УИХ 2020 оны 8 дугаар сарын 28-ний өдөр батлан гаргав.
- 12 дугаар сарын 1-ний өдрөөс ирэх оны 7 дугаар сарын 1 хүртэл төсөвт байгууллага, төрийн болон орон нутгийн өмчит хуулийн этгээд, уул уурхайн олборлолт, боловсруулах чиглэлийн ААН, бөөний болон жижиглэнгийн худалдаа эрхлэгч, согтууруулах ундаа, тамхи үйлдвэрлэгч зэрэг 9 байгууллагаас бусад ААН-үүдийн цахилгаан, дулаан, дулааны уур, усан хангамж, хогны төлбөрийг тэглэсэн,
- 100 хүртэл м.кв талбайтай сууцтай айл өрхүүдийн дулааны төлбөрийг тэглэсэн бөгөөд 100 м.кв-аас дээш талбайтай сууцтай айл өрхүүдийн хувьд үлдсэн төлбөрийг өөрсдөө төлөхөөр зааж өгсөн. Улаанбаатар хотын гэр хорооллын иргэдэд шахмал түлшийг 25 хувийн үнээр олгох болсон.(2020.12.23)

Төсвийн болон мөнгөний бодлогын хүрээнд авсан арга хэмжээ

1) Монголбанкнаас гаргасан мэдэгдэлд:

- Бодлогын хүүг 100 суурь пунктээр 10 хувь болгон бууруулах
- Банкуудын төгрөгийн 3 БН-ыг 200 нэгжээр бууруулж, 8.5 хувь болгон бууруулах
- Бодлогын хүүгийн коридорыг ± 1 хувь болгон нарийсгах болсноо мэдэгдсэн бөгөөд 3БН шалгуурын өөрчлөлт нь банкны системд 324 тэрбум төгрөг (ДНБий 0.8 хувь) нэмэлт хөрөнгийг чөлөөлөв.

2) Монголбанкнаас гаргасан мэдэгдэлд бодлогын хүүг 100 суурь пунктээр 9 хувь хүртэл бууруулж, одоо байгаа хэрэглээний зээлийн үндсэн болон хүүгийн төлбөрөө 12 дугаар сар хүртэл хойшлуулах боломжийг ард иргэдэд олгов.

3) Монголбанк энэ оны 7 дугаар сард дуусах байсан санхүүгийн хөнгөлөлтийн арга хэмжээг түр сунгах болсноо 2020 оны 8 дугаар сарын 7-ны өдөр зарлав.

4) Монголбанк бодлогын хүүг 100 нэгжээр бууруулж 8 хувь болгов.

5) Монголбанк бодлогын хүүг 200 нэгжээр бууруулж 6 хувь болгож, төгрөгийн 3БН-ийн шаардлагыг 250 нэгжээр 6 хувь болгон бууруулж, бусад арга хэмжээг 2021 оны 7 дугаар сарын 1 хүртэл үргэлжлүүлэн сунгасан. Монголбанкны мөнгөний бодлогын хорооны хуралдаанаар:

- Бодлогын хүүг 2 нэгж хувиар бууруулж 6 хувьд хүргэх;
- Банкны төгрөгийн заавал байлгах нөөцийн хувь хэмжээг 2.5 нэгж хувиар бууруулж 6 хувьд хүргэх;

- Эргэн төлөлт нь доголдсон хэрэглээний зээлд бүтцийн өөрчлөлт хийж, хугацааг сунгах арга хэмжээг 2021 оны 7 дугаар сарын 1-ний өдрийг хүртэл үргэлжлүүлэн хэрэгжүүлэх;
- Жижиг дунд үйлдвэр, уул уурхай бус экспортыг дэмжихэд зориулсан урт хугацаат дахин санхүүжилтийн хэрэгслийг нэвтрүүлэх багц шийдвэрийг гаргасан.

Боловсролын хүрээнд хэрэгжүүлсэн арга хэмжээ

Монгол Улс КОВИД-19 цар тахлын тархалтыг хязгаарлах, урьдчилан сэргийлэх арга хэмжээний хүрээнд 2020 оны 1 дүгээр сарын 27-ны өдрөөс эхлэн ерөнхий боловсролын сургууль, их, дээд сургууль болон боловсролын бусад байгууллагуудаа хаасан. Үүнд 1,454 цэцэрлэг, 839 ерөнхий боловсролын сургууль, 88 их, дээд сургуулийн 1,093,034 суралцагчид, 50,043 багш, олон мянган ажилтан өртөөд байна. Сургуулиудыг хааснаар сургуулийн өмнөх болон ерөнхий боловсролын суралцагчдад цахимаар болон теле хичээлээр, их дээд сургуулийн оюутнуудад цахимаар алсын зайн сургалтыг зохион байгуулж байна.

КОВИД-19 цар тахлын үед дэх УИХ хянан шалгах чиг үүрэг

УИХ-аас Ковид-19 цар тахлын үед Засгийн газар болон УОК-ын үйл ажиллагаанд шаардлагатай эрх зүйн орчин бий болгож, хуулийн хэрэгжилтэд хяналт тавин ажиллаж байна.

Улсын Их Хурал нь Монгол Улсын Их Хурлын тухай хуулийн 3 дугаар зүйлийн 3.2-т зааснаар “УИХ хууль тогтоох, төрийн дотоод, гадаад бодлогын үндсийг тодорхойлох, хууль тогтоомжийн биелэлтийг хянан шалгах үндсэн чиг үүрэгтэй бөгөөд Ковид-19 цар тахлын үед хянан шалгах чиг үүргээ дараах байдлаар хэрэгжүүлж байна.

Түр хороо байгуулав:

УИХ-ын тогтоол 2020.05.13 №49

Коронавируст халдвар /КОВИД-19/-ын цар тахлаас урьдчилан сэргийлэх, тэмцэх, нийгэм, эдийн засагт үзүүлэх сөрөг нөлөөллийг бууруулах тухай хуулийн 6 дугаар зүйлийн 6.2 дахь хэсэгт Коронавируст халдвар /КОВИД-19/-ын цар тахлаас урьдчилан сэргийлэх, тэмцэх, нийгэм, эдийн засагт үзүүлэх сөрөг нөлөөллийг бууруулах тухай хуулийн биелэлтийг сар тутам нээлттэйгээр хэлэлцэж, хяналт тавих, санал, дүгнэлт гаргах үүрэг бүхий түр хороо байгуулахаар заасны дагуу Түр хороо байгуулсан.

Тус заалтын дагуу байгуулагдсан түр хорооны бүрэлдэхүүнд Улсын Их Хурлын холбогдох Байнгын хороодын дарга нар болон Улсын Их Хурал дахь Ардчилсан нам, Шинэ намын төлөөлөл орсон.

УИХ-ын тогтоол 2020.10.29 №31

“Коронавируст халдвар /КОВИД-19/-ын цар тахлаас урьдчилан сэргийлэх, тэмцэх, нийгэм, эдийн засагт үзүүлэх сөрөг нөлөөллийг бууруулах тухай хуулийн биелэлтийг сар тутам нээлттэйгээр хэлэлцэж, хяналт тавих, шаардлагатай бол Улсын Их Хурлын холбогдох Байнгын хорооны хуралдаанаар хэлэлцүүлэх, санал, дүгнэлт гаргах үүрэг бүхий түр хороо”-г байгуулж, бүрэлдэхүүнийг шинэчлэн баталсан. Түр хорооны даргаар Улсын Их Хурлын гишүүн, Аюулгүй байдал, гадаад бодлогын байнгын хорооны дарга Б.Баттөмөр ажиллаж байна.

Түр хороо 5 удаа хуралдсан бөгөөд түр хорооны хуралдаанаар дараах асуудлыг

хэлэлцсэн.

2020.11.03. Коронавируст халдвар /КОВИД-19/-ын цар тахлаас урьдчилан сэргийлэх, тэмцэх, нийгэм, эдийн засагт үзүүлэх сөрөг нөлөөллийг бууруулах тухай хуулийн биелэлт болон авч хэрэгжүүлж байгаа арга хэмжээний талаар Монгол Улсын Шадар сайд, Улсын онцгой комиссын дарга Я.Содбаатар мэдээллийг сонссон.

2020.11.24. Коронавируст халдвар /КОВИД-19/-ын цар тахлаас урьдчилан сэргийлэх, тэмцэх, нийгэм, эдийн засагт үзүүлэх сөрөг нөлөөллийг бууруулах тухай хуулийн биелэлт, Монгол Улс дахь цар тахлын нөхцөл байдал болон Засгийн газар, Улсын онцгой комиссоос авч хэрэгжүүлж байгаа арга хэмжээ, Монголбанкнаас авч хэрэгжүүлж байгаа бодлогын арга хэмжээ болон цар тахлын үед зохицуулалтын салбарын санхүүгийн зах зээл дээр хийж, хэрэгжүүлж буй ажлууд

2020.12.23. Монгол Улсад коронавируст халдвар /КОВИД-19/-ын цар тахлын тохиолдол бүртгэгдэж, Засгийн газраас бүх нийтийн бэлэн байдлын зэрэгт шилжүүлсэнтэй холбогдуулан Засгийн газар, Улсын онцгой комиссоос Коронавируст халдвар /КОВИД-19/-ын цар тахлаас урьдчилан сэргийлэх, тэмцэх, нийгэм, эдийн засагт үзүүлэх сөрөг нөлөөллийг бууруулах тухай хуулийн хэрэгжилт болон авч хэрэгжүүлж байгаа арга хэмжээний талаарх мэдээлэл, банк, банк бус санхүүгийн байгууллагуудын зээл, зээлийн хүү, зээлийн эргэн төлөлтийн талаар.

2021.03.04. Коронавируст халдвар /КОВИД-19/-ын цар тахлын нөхцөл байдал, эрүүл мэндийн тусламж үйлчилгээ, эмчилгээний арга тактик, цар тахлын голомтыг хумих талаар авч хэрэгжүүлж буй арга хэмжээний тухай, Коронавируст халдвар /КОВИД-19/-ын вакцины хангалт, нийлүүлэлтийн талаар авч хэрэгжүүлж байгаа арга хэмжээ болон цар тахлын үед гадаадад байгаа иргэдийн татан авалтын талаар

2021.03.31. Коронавируст халдвар /Ковид-19/-ын цар тахлын нөхцөл байдал, цар хүрээ, хязгаарлалтын дэглэм, вакцины ханган нийлүүлэлт болон коронавируст халдвар цар тахлаас урьдчилан сэргийлэх, тэмцэх, нийгэм, эдийн засагт үзүүлэх сөрөг нөлөөллийг бууруулах тухай хуулийн биелэлтийг бусад Байнгын хороогоор хэлэлцүүлэх санал гаргах, Засгийн газрын авч хэрэгжүүлж байгаа арга хэмжээний талаарх тус тус хэлэлцсэн.

УИХ-ын тогтоолууд батлав: (4 тогтоол батлав)

УИХ-ын 2020 оны 21 дүгээр тогтоол: Коронавируст халдвар /COVID-19/-ын цар тахлын үед иргэдийн эрүүл мэнд, орлогыг хамгаалах, ажлын байрыг хадгалах, эдийн засгийг идэвхжүүлэх багц арга хэмжээний тухай. Энэхүү тогтоолын хүрээнд:

1.Хүний амь нас, эрүүл мэнд, нийтийн аюулгүй байдлыг нэн тэргүүнд хамгаалах арга хэмжээг авч хэрэгжүүлж, үүнд шаардагдах хөрөнгийг батлагдсан төсөвт зохицуулалт хийх, гадаад улс, олон улсын байгууллагын зээл, тусламжийн нэмэлт эх үүсвэр бүрдүүлэх замаар санхүүжүүлэх;

2.Зарим шаардлагатай оношилгоо, эмчилгээний хэрэгсэл, тоног төхөөрөмжийг гаалийн болон нэмэгдсэн өртгийн албан татвараас чөлөөлөх;

3.Төрийн албан хаагч, төрийн болон орон нутгийн өмчит, түүний оролцоотой хуулийн этгээдэд ажилладаг иргэдээс бусад иргэдийн 2020 оны 04 дүгээр сарын 01-ний өдрөөс 2020 оны 10 дугаар сарын 01-ний өдрийг хүртэлх хугацаанд олсон цалин, хөдөлмөрийн хөлс, шагнал, урамшуулал болон тэдгээртэй адилтгах хөдөлмөр

эрхлэлтийн орлогод ногдох хувь хүний орлогын албан татварыг чөлөөлөх;

4.Коронавируст халдвар /КОВИД-19/-ын цар тахлын улмаас өөрөөс үл хамаарах шалтгаанаар, төрийн эрх бүхий байгууллагын шийдвэрээр үйл ажиллагаа нь зогссон, мөн 2020 оны 2, 3 дугаар сарын үйл ажиллагааны борлуулалтын орлого нь өмнөх оны мөн үеэс 50 ба түүнээс дээш хувиар буурсан төрийн болон орон нутгийн өмчит, түүний оролцоотой хуулийн этгээдээс бусад аж ахуйн нэгжүүд ажлын байрыг хадгалж байгаа бол уг аж ахуйн нэгжийн даатгуулагч иргэнд 2020 оны 04 дүгээр сарын 01-ний өдрөөс 2020 оны 07 дугаар сарын 01-ний өдөр хүртэлх хугацаанд ажилгүйдлийн даатгалын сангаас сар бүр 200.0 /хоёр зуун/ мянган төгрөгийн дэмжлэг олгох;

5.Сайн дураар даатгуулсан иргэний 2020 оны 04 дүгээр сарын 01-ний өдрөөс 2020 оны 10 дугаар сарын 01-ний өдөр хүртэлх хугацаанд түүний хөдөлмөрийн хөлсний доод хэмжээтэй тэнцүү орлогод ногдох тэтгэвэр, тэтгэмж, үйлдвэрлэлийн осол, мэргэжлээс шалтгаалсан өвчний даатгалын шимтгэлийг чөлөөлж, даатгуулагчийг мөн хугацаанд шимтгэл төлснөөр тооцох;

6.Үйл ажиллагаа нь доголдож, орлого нь буурч байгаа боловч ажлын байрыг хадгалсан, мөн хуульд заасан хугацаанд нийгмийн даатгалын шимтгэл төлөлтийн тайлан ирүүлсэн төрийн байгууллагаас бусад хуулийн этгээдэд ажиллаж байгаа даатгуулагчийн 2020 оны 04 дүгээр сарын 01-ний өдрөөс 2020 оны 10 дугаар сарын 01-ний өдөр хүртэлх хугацаанд төлөх тэтгэвэр, тэтгэмж, ажилгүйдэл болон үйлдвэрлэлийн осол, мэргэжлээс шалтгаалсан өвчний даатгалын шимтгэлийг чөлөөлөх ба даатгуулагчийг мөн хугацаанд шимтгэл төлснөөр тооцох;

7.Аж ахуйн нэгжийн орлогын албан татвар ногдох орлогын нийт дүн нь өмнөх татварын жилд 1.5 тэрбум төгрөгөөс бага байсан төрийн болон орон нутгийн өмчит, түүний оролцоотой хуулийн этгээдээс бусад албан татвар төлөгчийн 2020 оны 04 дүгээр сарын 01-ний өдрөөс 2020 оны 10 дугаар сарын 01-ний өдрийг хүртэлх хугацаанд олсон орлогод ногдуулан тайлагнасан аж ахуйн нэгжийн орлогын албан татварыг чөлөөлөх;

8.2020 оны 02 дугаар сарын 01-ний өдрөөс 2020 оны 04 дүгээр сарын 01-ний өдрийг хүртэлх хугацаанд ногдуулж тайлагнасан боловч хуульд заасан хугацаанд нийгмийн даатгалын шимтгэл төлөөгүй төрийн болон орон нутгийн өмчит, түүний оролцоотой хуулийн этгээдээс бусад аж ахуйн нэгж, байгууллагыг Зөрчлийн тухай хуулийн 10.17 дугаар зүйлийн 3 дахь хэсэгт заасан торгох шийтгэлээс чөлөөлөх;

9.2020 оны 02 дугаар сарын 01-ний өдрөөс 2020 оны 09 дүгээр сарын 01-ний өдрийг хүртэлх хугацаанд татвар төлөгчийн хуулийн дагуу ногдуулан тайлагнасан төлбөл зохих татварыг хуульд заасан хугацаанд төлөөгүй тохиолдолд уг хугацаанд ногдуулах татварын алданги, торгуулиас тухайн татвар төлөгчийг нэг удаа чөлөөлөх;

10.2020 оны 02 дугаар сарын 01-ний өдрөөс 2020 оны 09 дүгээр сарын 01-ний өдрийг хүртэлх хугацаанд зах, худалдааны төв болон худалдаа, үйлдвэр, үйлчилгээ, хувийн сургууль, цэцэрлэг, хүүхэд харах үйлчилгээний зориулалтаар байр, талбай түрээслүүлсэн албан татвар төлөгч түрээсийн төлбөрөө бууруулсан тохиолдолд бууруулсан хэмжээгээр түрээсийн орлогод ногдуулах аж ахуйн нэгжийн орлогын албан татварын хөнгөлөлт эдлүүлэх;

11.2020 оны 03 дугаар сарын 01-ний өдрөөс 2020 оны 06 дугаар сарын 30-ны өдрийн хооронд стратегийн зарим хүнсний барааг импортлоход гаалийн болон импортын барааны нэмэгдсэн өртгийн албан татвараас чөлөөлөх;

12.Ариутгал, халдваргүйжүүлэлт, эрүүл ахуйн горимд иргэдийг эрүүл, аюулгүй орчинд үйлчлүүлэх нөхцөл бүрдүүлсэн үйлдвэр, үйлчилгээний газруудыг үйл ажиллагаагаа хэвийн үргэлжлүүлэх боломжоор хангаж ажиллах;

13.Эдийн засгийг төрөлжүүлэх, дэмжих, ажлын байр бий болгох, нийгмийн халамжийн үйлчилгээг сайжруулах зорилгоор гадаад улс, олон улсын байгууллагын зээл, тусламжаар хэрэгжүүлж байгаа төсөл арга хэмжээг идэвхжүүлэх, үр ашгийг нэмэгдүүлэх арга хэмжээг авах, эх үүсвэр бүрдүүлэх гэрээ, хэлэлцээрийг байгуулах;

14.Дотоодын аж ахуйн нэгжийг дэмжих зорилгоор төрийн болон орон нутгийн өмчийн хөрөнгөөр худалдан авах бараа, ажил, үйлчилгээний сонгон шалгаруулалтыг хийхдээ нэн тэргүүнд үндэсний үйлдвэрлэгчийг шалгаруулах зарчим баримтлах зэрэг зохицуулалт болно.

УИХ-ын 2020 оны 32 дугаар тогтоол: Коронавируст халдвар /КОВИД-19/-ын цар тахлын үед санхүү, эдийн засгийн тогтвортой байдлыг хангах, эрсдэлээс урьдчилан сэргийлэх, төрийн үйлчилгээнд цахим шилжилт хийх арга хэмжээний тухай

Монгол Улсын урт хугацааны тогтвортой өсөлтөд дэмжлэг үзүүлж, үүсэх эрсдэлээс хамгаалж, санхүүгийн чадвартай байх, эрүүл, тогтвортой, зохистой засаглал бүхий банкны салбарыг бий болгох шинэчлэлийн хөтөлбөрийг гаргаж, хэрэгжүүлэх, зээл, санхүүжилтийн хүү болон эх үүсвэрийн зардлыг бууруулах, цар тахлын үед төрөөс нийгмийн шаардлагатай хэсэгт хөнгөлөлт, дэмжлэг үзүүлэх, хүн амын эрүүл мэнд улсын аюулгүй байдлын төлөө эрсдэл гарган тасралтгүй ажиллаж байгаа төрийн үйлчилгээний болон төрийн тусгай албан хаагчдад ипотекийн зээлийн тусгай бүтээгдэхүүн гаргах, жижиг дунд үйлдвэрийн зээлд төрөөс гаргах батлан даалт болон улсын гадаад валютын нөөцийг нэмэгдүүлэх, банкны бус санхүүгийн салбарыг зохицуулах, малчдын орлогыг нэмэгдүүлэх, ноолуурын салбарын дотоодын үйлдвэрлэлийг хамгаалах зорилгоор ноолуурын түүхий эдийн нөөц бүрдүүлэх, ноолуурын үйлдвэрлэл эрхлэгчдэд хөнгөлөлттэй зээл олгох, ноолуурын экспортыг дэмжих чиглэлээр ноолуурыг хилийн бүх боомтуудаар саадгүй нэвтрүүлэх, холбогдох хураамжуудын хэмжээг “0” болгох, малчдын орлого болон үндэсний үйлдвэрүүдийг дэмжих зорилгоор ноолуурын зах зээлийн суурь үнэ дээр 1 кг тутамд 20 000 төгрөгийн урамшууллыг малчин өрх бүрд олгохоор заасан.

УИХ-ын 2020 оны 36 дугаар тогтоол: Коронавируст халдвар /КОВИД-19/-ын цар тахлаас урьдчилан сэргийлэх, тэмцэх, нийгэм, эдийн засагт үзүүлэх сөрөг нөлөөллийг бууруулах талаар чиглэл өгөх тухай.

Коронавируст халдвар /КОВИД-19/-ын цар тахалтай тэмцэх хариу арга хэмжээг эрчимжүүлэх, эдийн засгийн тогтвортой байдлыг хангах, өвчлөлийн цар хүрээ нэмэгдэхээс урьдчилан сэргийлэх, иргэд, аж ахуйн нэгж, байгууллагуудад тулгарах хүндрэлийг хохирол багатай даван туулахад чиглэсэн бөгөөд дараах арга хэмжээг авч хэрэгжүүлэхийг Монгол Улсын Засгийн газарт даалгасан. Үүнд:

1.гамшгаас хамгаалах тухай хууль болон холбогдох бусад хуулиудад өөрчлөлт оруулах, цар тахлын нийгэм, эдийн засагт үзүүлэх сөрөг нөлөөллийг бууруулах чиглэлээр тодорхой асуудлыг шийдвэрлүүлэх саналаа Улсын Их Хуралд танилцуулах;

2.иргэдийн эрүүл мэндэд учирч болох эрсдэлээс урьдчилан сэргийлэх чиглэлээр Эрүүл мэндийн даатгалын эрсдэлийн сан байгуулж удирдлагаар хангахыг Эрүүл мэндийн сайдад үүрэг болгох;

3.коронавируст халдвар /КОВИД-19/-ын эмчилгээ, оношилгооны төвийг бүсчилсэн

хэлбэрээр аймаг орон нутагт байгуулж, оношлуурын багаж, тоног төхөөрөмжөөр /PCR/ хангах;

4.коронавируст халдвар /КОВИД-19/-ын вакциныг эхний ээлжинд худалдан авах чиглэлээр олон улсын холбогдох байгууллагуудтай гэрээ хэлэлцээр байгуулах;

5.Коронавируст халдвар /КОВИД-19/-ын цар тахлаас урьдчилан сэргийлэх, тэмцэх, нийгэм, эдийн засагт үзүүлэх сөрөг нөлөөллийг бууруулах тухай хуулийн үйлчлэх хугацааг сунгах эсэх тухай саналаа Улсын Их Хуралд танилцуулж, шийдвэрлүүлэх гэсэн дэд заалтуудыг тусгасан.

УИХ-ын 2020 оны 49 дүгээр тогтоол: Ковид-19 цар тахлын үед санхүү, эдийн засгийн тогтвортой байдлыг хангах, эрсдлээс урьдчилан сэргийлэх, төрийн үйлчилгээнд цахим шилжилт хийх тухай.

Ерөнхий сайдад асуулт, асуулга тавьж, хариуг сонсов:

1. Коронавируст халдвар /КОВИД-19/-ын цар тахлын эдийн засагт нөлөөлөх нөлөөллийн бодит байдлыг үнэлж, учрах эрсдэлийг бууруулах хүрээнд Засгийн газар, Монголбанкнаас хамтран ямар арга хэмжээ авч, хэрэгжүүлэхээр төлөвлөж байгаа ажлын талаар
2. Манай улсад коронавирус (КОВИД-19)-ын халдварын тархалтын эрсдэл өндөр хэвээр байгаатай холбогдуулан нийгэм, эдийн засагт сөргөөр нөлөөлж буй хор уршгийг үнэлэн тооцоолох, ард иргэдийн амьжиргааг дээшлүүлэх, нийгэм, эдийн засгийн тогтвортой байдлыг сэргээх, гамшгийн бэлэн байдлыг сайжруулах чиглэлээр Засгийн газраас авч хэрэгжүүлж буй арга хэмжээний талаар
3. Монгол Улсын Шадар сайдад хандан “Коронавируст цар тахлын улмаас хилийн чанадаас иргэдээ татаж авах, цар тахалтай тэмцэх үйл ажиллагаанд зарцуулж буй хөрөнгийн зарцуулалт, уг тахлаас урьдчилан сэргийлэх ажлын талаар” тавьсан асуулга
4. Эрүүл мэндийн сайдад хандан "Коронавируст халдвар /КОВИД-19/-ын үед хандивлагч орнуудын илгээж буй хандив, тусламж хэрхэн үр ашигтай зарцуулагдаж байгаа талаар" тавьсан асуулт
5. “Цар тахлын үед хорио цээр, хязгаарлалтын дэглэмийн улмаас үйл ажиллагаа нь доголдсон аж ахуйн нэгж, байгууллага, цалин, орлого нь тасалдсан иргэдэд зохих дэмжлэг үзүүлэх” талаар МУ-ын Ерөнхий сайдад тавьсан асуулга
6. "Коронавируст халдвар /Ковид-19/ цар тахлын улмаас гадаадад гацсан иргэдийг эх орондоо ирэх нөхцөлөөр хангах, бодит дэмжлэг үзүүлэх талаар" МУ-ын Ерөнхий сайдад тавьсан асуулга
7. Монгол Улсын Шадар сайд С.Амарсайханд хандан “Коронавируст халдвар /КОВИД-19/-ын цар тахлаас урьдчилан сэргийлэх, тэмцэх, дархлаажуулах талаар хэрэгжүүлж байгаа ажлын явцын талаар” тавьсан асуулга

Ерөнхий сайдын мэдээлэл сонсов:

Коронавируст халдвар /КОВИД-19/-ын цар тахлаас урьдчилан сэргийлэх, тэмцэх талаар”, “Коронавируст халдвар /КОВИД-19/-ын цар тахлаас урьдчилан сэргийлэх, тэмцэх чиглэлээр”,

“Бүх шатны боловсролын байгууллагын чанар, хүртээмж, сургууль, цэцэрлэгт

хамрагдалтын байдал, хичээл, сургалтыг цахим хэлбэрт шилжүүлж байгаа арга хэмжээний талаар”

АБГББХ- Монгол Улсын Шадар сайд, Улсын онцгой комиссын дарга Я.Содбаатар-Коронавируст халдвар /КОВИД-19/-ын цар тахлаас урьдчилан сэргийлэх, эх орондоо ирэх хүсэлт гаргасан иргэдийг татан авах үйл ажиллагааны талаар

Хүний эрхийн дэд хороо-коронавируст халдвар /КОВИД-19/-ын цар тахлаас шалтгаалан Монгол Улсын иргэд өөрийн эх орондоо ирж чадахгүй олон сараар гадаад улсад саатах, эдийн засгийн хүндрэлд орох, Монгол Улсын Үндсэн хуульд заасан хүний эрх, эрх чөлөө зөрчигдөх зэрэг сөрөг үр дагавар гарч байгаатай холбогдуулан саатсан иргэдийн эрх ашгийг хамгаалах, тэднийг эх оронд нь шуурхай ирүүлэх арга хэмжээг авч хэрэгжүүлэх талаар хуралдсан бөгөөд “Монгол Улсын Засгийн газарт чиглэл өгөх тухай” дэд хорооны 2021 оны 01 дүгээр тогтоолыг баталж, Засгийн газарт хүргүүлсэн.

Нэмэлт мэдээлэл:

2021 оны Төсвийн тухай хууль

Коронавируст халдвар /КОВИД-19/-ын цар тахлаас урьдчилан сэргийлэх, тэмцэх ажлыг эрчимжүүлэх замаар эрсдэлийг бууруулах, эрүүл мэндийн салбарын реформыг хэрэгжүүлэх зорилгоор эрүүл мэндийн салбарын санхүүжилтийг өмнөх онуудаас эрс нэмэгдүүлэн 1 их наяд 400 орчим сая төгрөгөөр батлав.

Коронавируст халдвар /КОВИД-19/-ын цар тахлын эдийн засгийн сөрөг үр дагавар аж ахуйн нэгжүүдийн үйл ажиллагааг бүрэн сэргэх хүртэл нөлөөлөх шинжтэй байгааг харгалзан 2021 оны 01 дүгээр сарын 01-ний өдрөөс 2021 оны 07 дугаар сарын 01-ийг хүртэл өдрийг хүртэлх хугацаанд 17 хувьд буюу шимтгэл “хөнгөлөх” арга хэмжээнд хамрагдсан аж ахуйн нэгж, даатгуулагчийн төлөх шимтгэлийг ажил олгогч 8.5 хувь, даатгуулагч 8.5 хувь буюу 3-5 пунктээр бууруулсан.

Коронавируст халдвар /КОВИД-19/-ын цар тахлыг урьдчилан төсөөлөх боломжгүй нөхцөлд хүнсний хангамжийн тогтвортой байдлыг хангах зорилгоор бүх төрлийн хүнсний будаа /цагаан будаа, гурвалжин будаа, шар будаа, бусад/, ургамлын тос импортлоход 2020 оны 12 дугаар сарын 04-ний өдрөөс 2021 оны 07 дугаар сарын 01-ний өдөр хүртэлх хугацаанд гаалийн албан татвараас чөлөөлсөн.

Коронавируст халдвар /КОВИД-19/-ын цар тахлын урьдчилан төсөөлөх боломжгүй нөхцөлд хүнсний хангамжийн тогтвортой байдлыг хангах зорилгоор бүх төрлийн хүнсний будаа /цагаан будаа, гурвалжин будаа, шар будаа, бусад/, ургамлын тосыг 2020 оны 12 дугаар сарын 04-ний өдрөөс 2021 оны 07 дугаар сарын 01-ний өдөр хүртэлх хугацаанд нэмэгдсэн өртгийн албан татвараас чөлөөлсөн.

Нийгмийн даатгалын шимтгэл төлөгчийг торгох шийтгэл, алдангиас чөлөөлөх тухай хуулийн хүрээнд Коронавируст халдвар /КОВИД-19/-ын цар тахлаас урьдчилан сэргийлэх, тэмцэх, нийгэм, эдийн засагт үзүүлэх сөрөг нөлөөллийг бууруулах арга хэмжээний хүрээнд хуульд заасан хугацаандаа тайлангаа ирүүлсэн боловч шимтгэлээ төлөөгүй аж ахуйн нэгж, байгууллага, иргэдийг 2020 оны 10 дугаар сарын 01-ний өдрөөс 2021 оны 12 дугаар сарын 31-ний өдөр хүртэлх хугацаанд нийгмийн даатгалын шимтгэлд тооцох алданги, торгуулиас чөлөөлсөн

ОУ-ын гэрээ:

“Ковид-19 цар тахлын эсрэг шуурхай хариу арга хэмжээ авах хөтөлбөр”-ийн

ЗЭЭЛИЙН ХЭЛЭЛЦЭЭР

Монгол Улс болон Азийн дэд бүтцийн хөрөнгө оруулалтын банк хоорондын зээлийн хэлэлцээр /КОВИД-19 цар тахлын эсрэг шуурхай хариу арга хэмжээ авах хөтөлбөр/-ийн дагуу Монгол Улсад Азийн дэд бүтцийн хөрөнгө оруулалтын банкнаас олгох 100.0 сая ам.долларын хөнгөлөлттэй зээл нь цар тахалтай тэмцэх, эдийн засгийг эрчимжүүлэх, хариу арга хэмжээ авах үйл ажиллагааг дэмжихэд зориулагдах юм.

Санхүүжилтийн хэлэлцээр

Коронавируст халдвар /КОВИД-19/-ын цар тахалтай холбогдуулан Монгол Улсын Засгийн газраас авч хэрэгжүүлж буй эдийн засгийг эрчимжүүлэх багц арга хэмжээний хүрээнд Монгол Улс болон Олон улсын хөгжлийн ассоциаци хоорондын 20 сая ам.долларын санхүүжилтийн хэлэлцээр “Онцгой байдлын үеийн дэмжлэг болон хөдөлмөр эрхлэлтийн төсөл”-ийг баталсан. Энэхүү санхүүжилт нь хөдөлмөрийн зах зээлийн идэвхтэй хөтөлбөрүүдийг бэхжүүлэх хэсгийн хүрээнд бичил бизнес эрхлэгчдэд дэмжлэг үзүүлэх, ур чадварын шинэчлэл хөтөлбөрийг санхүүжүүлэхэд зориулж 6.5 сая ам.доллар, Коронавируст халдвар /КОВИД-19/-ын цар тахлын хариу арга хэмжээний хүрээнд шаардлага хангасан ажилчдад түр хугацааны дэмжлэг олгоход зориулж 10 сая ам.доллар тус тус зарцуулна.

Зээлийн хэлэлцээр

Монгол Улсын Засгийн газар болон Японы олон улсын хамтын ажиллагааны байгууллага хооронд “КОВИД-19 цар тахлын эсрэг хариу арга хэмжээний яаралтай тусламжийн зээл”-ийн хэлэлцээрийг баталсан бөгөөд Монгол Улсад коронавируст халдвар /КОВИД-19/-ын цар тахлын үед Засгийн газраас авч хэрэгжүүлж байгаа эдийн засгийг эрчимжүүлэх, иргэдийн амьжиргааг дэмжих, нийгэм, эдийн засагт үзүүлэх сөрөг нөлөөллийг бууруулах, төсвийн дэмжлэг үзүүлэх зорилгоор Японы олон улсын хамтын ажиллагааны байгууллагаас 25.0 тэрбум иенийн /ойролцоогоор 233.0 сая ам.доллар/ яаралтай тусламжийн зээлийн санхүүжилт олгоно.

UIH.MN
СҮДАЛГААНЫ САН

“Тогтвортой хөгжлийн зорилгыг хэрэгжүүлэхэд Парламентын хүлээх үүрэг”**Парламентын гарын авлага**

Авлигын эсрэг парламентчидын олон улсын байгууллага (Global organization of parliamentarians against corruption-GOPAC), НҮБ-ын Хөгжлийн хөтөлбөр (UNDP) болон Исламын Хөгжлийн Банк хамтран “Тогтвортой хөгжлийн зорилгыг хэрэгжүүлэхэд Парламентын хүлээх үүрэг” Парламентын гарын авлага (“Parliament’s Role in implementing The Sustainable Development Goals” A Parliamentary Handbook)-ыг 2017 онд боловсруулан гаргасан байна.

Тус гарын авлагыг ТХЗ-ыг хэрэгжүүлэхэд парламентын оролцоог нэмэгдүүлэх зорилгоор парламентчидад зориулан боловсруулсан байна. Парламентчид бол Үндсэн хуулиар хүлээсэн үүргийнхээ хүрээнд ТХЗ-ын хэрэгжилтийг дэмжих, түүнд хяналт тавьж ажиллахад чухал үүрэг гүйцэтгэх боломжтой юм. “ТХЗ 2030 хөтөлбөр” (The 2030 Agenda for SDG)-т “Улс орны парламентууд нь хууль тогтоох, төсөв батлах онцгой эрхийнхээ дагуу ТХЗ-ын хэрэгжилтэд хяналт тавих боломжтой” гэсэн байна. Парламентын гишүүд нь ард иргэд болон төрийн байгууллага хоорондын холбоос болж нэг ч иргэнийг төрийн бодлогын гадна орхихгүйн төлөө хүн төвтэй бодлого боловсруулж, хууль тогтоомж баталж ажиллах өвөрмөц алба хашиж буй хүмүүс юм.

Аливаа улс орон ТХЗ-ыг хэрэгжүүлэхэд тухайн орны парламент нь голлох үүрэг гүйцэтгэх ёстой. ТХЗ-ыг хэрэгжүүлэх хууль эрх зүйн орчныг бүрдүүлэхэд шаардлагатай хууль тогтоомжуудыг парламент нь нарийвчлан хэлэлцэж, батлах шаардлагатай. ТХЗ-ын хэрэгжилтэд шаардагдах санхүүжилт олгох жил бүрийн улсын төсвийг мөн парламентаас хэлэлцэн батална. Түүнчлэн парламентчид нь засгийн газрын хэрэгжүүлж буй ТХЗ-ын хэрэгжилтэд, ялангуяа, зорилтууд нь үндэсний болон орон нутгийн түвшинд тохирч буй эсэхэд хяналт тавин, тойргийн ард иргэдээ төлөөлж буйн хувьд ТХЗ-ын хэрэгжилтэд иргэдийн оролцоог хангаж ажиллах шаардлагатай.

Тус гарын авлага нь 3 үндсэн зорилгыг агуулж байна. Үүнд:

- Парламентчидад ТХЗ-ын талаар мэдээлэл олгох;
- Улс орны парламентууд болон парламентчид ТХЗ-ыг хэрэгжүүлэх үүргээ хэрхэн гүйцэтгэж буй талаарх бусад орны туршлагыг хуваалцах;
- Улс орны парламентууд болон парламентчидад ТХЗ-ын өнөөгийн хэрэгжилтийг болон цаашид хэрхэн үр дүнтэй ажиллаж болохыг үнэлэн, дүгнэх хэмжигдэхүүний талаар танилцуулах зэрэг болно.

Парламентаар шийдвэрлэх шаардлагатай ихэнх асуудлууд нь ТХЗ-д багтсан байдаг учир энэхүү гарын авлагаар парламент, парламентчид болон парламентын ажлын албаны өдөр тутмын үйл ажиллагаа нь ТХЗ-той салшгүй холбоотой болохыг ойлгуулахыг зорьсон.

Парламентын хууль тогтоох, хянан шалгах, төлөөлөх үндсэн чиг үүргийн хүрээнд, дэлхийн улс орнуудын парламентчид өөрийн төлөөлж буй иргэдэд ТХЗ-ын хэрэгжилтийн үр дүнг хэрхэн хүргэн ажиллаж буй онцлог, жишиг болохуйц арга, туршлагыг мөн тус гарын авлагад багтаасан байна.

ТХЗ нь зөвхөн нэг байгууллагын хариуцан гүйцэтгэх ажил биш бөгөөд үүнийг хэрэгжүүлэхэд төрийн болон төрийн бус олон байгууллагуудын хамтын ажиллагаа чухал

болохыг онцолж, харин үүнд парламентын үүрэг юу болох, хэрхэн тэргүүлж ажиллах талаар зөвлөгөө, мэдээллийг өгчээ.

Гарын авлага нь дараах 11 бүлгээс бүрдэж байна:

- I. Парламент болон ТХЗ хоорондын уялдаа
  - a. Парламент болон тогтвортой хөгжил
  - b. Парламентчидыг 2030 хөтөлбөрт багтаах нь
  - c. Парламентчидын зорилго: ТХЗ 16
- II. ТХЗ-ыг хангах, үр дүнтэй хөгжилд хүрэхэд парламентын гүйцэтгэх үүрэг
- III. Хэрэгжилтийг нэмэгдүүлэхийн тулд хамтарч ажиллах
  - a. ТХЗ-ыг нэн тэргүүнд тавьж, хэрэгжилтийг хангахад засгийн газрын харьяа байгууллагуудтай хамтарч ажиллах
  - b. Хяналт шалгалтын бусад байгууллагуудтай хамтарч ажиллах
  - c. Үндэсний статистикийн байгууллагуудтай хамтрах
  - d. Олон улсын болон бүс нутгийн байгууллагуудтай хамтрах
- IV. Хууль тогтоох: ТХЗ-д хүрэх хууль, эрх зүйн орчныг бэхжүүлэх
  - a. Шинэчлэх шаардлагатай хууль тогтоомжийг тодорхойлох
- V. ТХЗ-ын хэрэгжилтэнд шаардагдах төсвийг төсөвлөх
  - a. Улсын жилийн төсөв
  - b. ТХЗ-ын төсөв болон зардлыг хянах
- VI. ТХЗ-ын хэрэгжилтэд хяналт тавих
  - a. ТХЗ-ын хэрэгжилтэд хяналт тавих хороо
  - b. Парламентын асуулга
  - c. Бичгэн болон аман асуулт
- VII. Төлөөлөх: Олон нийтийн оролцоог хангах
  - a. Хууль тогтоох үйл ажиллагаанд оролцох оролцоог дэмжих
  - b. Төсөв хэлэлцэхэд оролцоог хангах
  - c. Хууль тогтоомжийн хэрэгжилтийн хяналтанд иргэдийн оролцоог бий болгох
  - d. Орон нутгийн түвшин дэх ТХЗ-ын хэрэгжилтэнд иргэдийн оролцоог дэмжих
- VIII. ТХЗ-ыг улс орны нөхцөл байдалтай уялдуулахад парламентын гүйцэтгэх үүрэг
- IX. Парламентын ажилтнуудын үүрэг
- X. Парламент дахь улс төрийн намын бүлгүүдийн үүрэг
- XI. Парламентчид болон парламентын ажилтнуудын ТХЗ-ын талаарх мэдлэг, чадавхыг нэмэгдүүлэх.